

„UPOZNAJMO I PREPOZNAJMO E-NASILJE“

PROGRAM PREVENCIJE
ELEKTRONIČKOG NASILJA

PRIRUČNIK ZA VODITELJE PROGRAMA

 **Centar za nestalu
i zlostavljaju djece**

**CENTAR ZA SOCIJALNU
SKRB VINKOVCI**

Dom za odgoj djece
i mladeži Zadar

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo za demografiju,
obitelj, mlade i socijalnu politiku

IZDAVAČ:

Centar za nestalu i zlostavljaju djecu
Dunavska 53/19, 31 000 Osijek
+385 31 272 943/ +385 31 272 953
e-mail: info@cnzd.org
<http://www.cnzd.org>
<http://www.netica.hr/upoznajmo-i-prepoznajmo-e-nasilje/>

Projekt: „Upoznajmo i prepoznajmo e-nasilje“

Nositelj projekta: Centar za nestalu i zlostavljaju djecu

Partneri na projektu: Centar za pružanje usluga u zajednici „Izvor“ Selce, Centar za socijalnu skrb Vinkovci, Dom za odgoj djece i mladeži Zadar

Nadležno tijelo: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku

Urednik: Tomislav Ramljak

Grafički urednik: Matej Žižanović

Autori:

doc.dr.sc. Lucija Vejmelka,
Kristina Krulić Kuzman, mag.psihologije
Vanja Gorjanac, mag. psihologije

Studenti:

Bosak Tena, Cvrtnjak Tea, Drvenkar Kristina, Fiuri Nikolina, Friščić Sara, Hrga Monika, Hrvoj Petra, Jantol Sarah, Jeličić Matea, Jurinić Jakov, Jurković Josipa, Kovačić Antonija, Mihoković Martina, Milaković Jana, Milovanović Lara, Pavičić Franciska, Pavlinušić Sara, Ramljak Petra, Ruklić Nikolina, Silić Karla, Srmečki Martina, Šošarić Anita, Vranjković Tea, Vukić Ana, Žunić Mateo

Recenzenti:

Kristina Gvozdić, mag.psihologije
Tena Zalović, mag.socijalne pedagogije

Osijek, listopad 2018.

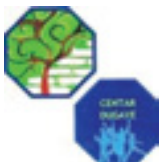
Copyright © 2018 Centar za nestalu i zlostavljaju djecu. Sva prava pridržana.

 **Centar za nestalu
i zlostavljaju djecu**

**CENTAR ZA SOCIJALNU
SKRB VINKOVCI**

Dom za odgoj djece
i mladeži Zadar

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo za demografiju,
obitelj, mlade i socijalnu politiku

SADRŽAJ

PREDGOVOR	4
O CENTRU ZA NESTALU I ZLOSTAVLJANU DJECU	5
O PROJEKTU „UPOZNAJMO I PREPOZNAJMO E-NASILJE“	6
DEFINIRANJE ELEKTRONIČKOG NASILJA I ZAKONSKA REGULATIVA	7
OBLICI ELEKTRONIČKOG NASILJA	10
SUMNJA NA ELEKTRONIČKO NASILJE	12
EDUKATIVNI MATERIJALI ZA DJECU I MLADE	16
EDUKATIVNI MATERIJALI ZA NASTAVNIKE I STRUČNE SURADNIKE	29
SMJERNICE O POSTUPANJU U SLUČAJEVIMA ELEKTRONIČKOG NASILJA	36
PREPORUKE	41
PROVJERNA LISTA ZA ODGOJNO - OBRAZOVNE USTANOVE I USTANOVE SOCIJALNE SKRBI	43
ADRESAR	47
LITERATURA	48

PREDGOVOR

O Internetu i suvremenim informatičkim dostignućima posljednjih se godina govori više nego o svim ostalim medijima. Broj korisnika iz godine u godinu raste, a internetski sadržaji sve su bogatiji i raznolikiji. Sve je više novih stranica o različitim temama, a razvijaju se i mogućnosti komunikacije među korisnicima. Internet postaje sve privlačniji djeci i mladima zbog niza mogućnosti koje pruža. Istraživanje koje je 2008. godine provela Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, u kojem je sudjelovalo 4000 učenika iz 19 osnovnih (od četvrtog do osmog razreda) i dvije srednje škole (prvi i drugi razred) u deset gradova Republike Hrvatske, pokazalo je da 73% djece ima neko iskustvo u korištenju Internetom, pri čemu količina upotrebe raste s dobi. Zanimljivo je da se Internetom u tom istraživanju služilo čak 47% djece koja nemaju računalo kod kuće. Gotovo svakodnevno njime se koristilo 58% djece, jednom tjedno 26% djece, a 17% njih jednom mjesečno ili rjeđe. S obzirom na činjenicu da je navedeno istraživanje provedeno prije deset godina, možemo pretpostaviti da su trenutni postoci djece i mladih koji svakodnevno koriste Internet i znatno veći. U istraživanju koje je 2015. godine proveo Filozofski fakultet u Osijeku u suradnji s Centrom za nestalu i zlostavljaju djecu, sudjelovalo je 7038 učenika iz 93 osnovne i srednje škole u Hrvatskoj, koji navode da radnim danima na internetu provode u prosjeku oko 5 sati, dok vikendom u prosjeku provode 6 sati dnevno. Učenici navode da najčešće pristupaju internetu preko mobitela (72.7% stariji učenici, 48.4% učenici četvrtih razreda) (Šincek i sur, 2016.). Rezultati istraživanja koje je proveo Hrabri telefon s Poliklinikom za zaštitu djece grada Zagreba 2008. godine o navikama i iskustvima djece i mladih prilikom korištenja interneta, mobitela i drugih suvremenih tehnologija, a na uzorku od 1500 djece u dobi od 11 do 18 godina pokazali su da se 93% djece koristi Facebookom, odnosno ima barem jedan profil, a gotovo su sva djeca korisnici Interneta. Danas se djeca mahom koriste Internetom i Facebookom putem pametnih telefona (84%), što roditeljima ostavlja vrlo malo mogućnosti za nadzor. U skladu s time, ne iznenađuje podatak da su djeca u korištenju računala i Interneta spretnija i vještija od odraslih. Za mnogu djecu i mlade Internet i mobilni telefon su pozitivni, produktivni i kreativni mediji u razvoju vlastitog identiteta. Između ostalog, informatička komunikacijska tehnologija podupire njihovu socijalizaciju i omogućava im osjećaj povezanosti s vršnjacima. Virtualna komunikacija je za djecu i mlade primaran način međusobne komunikacije. Međutim, iako tehnologija ima mnoge prednosti i unaprjeđuje kvalitetu života na brojnim poljima, ako se ne koristi na primjeren način, poštujući pravila komunikacije i vodeći računa o sigurnosti i zaštiti svih uključenih, može imati i negativne posljedice. Jedna od tih posljedica je i elektroničko nasilje.

Interakcije djece i mladih u virtualnom okruženju u fokusu su stručnjaka različitih disciplina. Iako su dostupna brojna istraživanja nasilja na internetu među djecom i mladima, prilikom usporedbe rezultata potrebno je uzeti u obzir da istraživači različito definiraju i operacionaliziraju nasilna ponašanja. Vršnjačko nasilje je bez sumnje postalo izrazit problem kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj. Danas se vršnjačko nasilje smatra najčešćim oblikom nasilja među djecom, a uključuje opetovanu i trajnu izloženost negativnim postupcima od strane jednog ili više učenika (Olweus, 1998).

Sve veći broj djece i mladih je izložen nasilju preko Interneta. No, zabrinjava činjenica da i dalje ono nije dovoljno prepoznato kao problem u društvu. Jedan od razloga zbog kojih ovaj trend nije prepoznat kao zabrinjavajući leži u činjenici da se on događa u virtualnom svijetu te da „nije prisutan u stvarnom djetetovom okruženju“. Nažalost, ovaj problem je itekako prisutan u djetetovom životu i utječe na sva područja njegova funkcioniranja posebice obzirom na važnost virtualnog okruženja i virtualne komunikacije u svakodnevnim aktivnostima djece i mladih.

Prije razvoja modernih tehnologija vršnjačko nasilje se događalo na igralištima, u parkovima, na hodnicima škola i bilo ga je moguće puno lakše opaziti i na njega reagirati. Danas se većina toga premjestila u „virtualni svijet“, što ne umanjuje, već naprotiv povećava kompleksnost ovog problema. Dijete ili mlada osoba i dalje mogu biti izloženi različitim oblicima nasilja, i dalje u tome mogu sudjelovati i druga djeca koja možda neće preuzeti ulogu zlostavljača, ali neće ni spriječiti nasilje, ali posebno zabrinjava činjenica da dijete od ovog nasilja NE MOŽE POBJEĆI i ono nikad ne prestaje. Dijete svakodnevno „nosi svog zlostavljača u džepu“ zbog čega vršnjačko nasilje putem Interneta donosi dodatne dimenzije rizika i opasnosti. Posljedice nasilja putem interneta katkad mogu biti i dalekosežnije od onih prouzročenih međuvršnjačkim nasiljem u stvarnim situacijama jer publika može biti puno šira, a zbog osjećaja anonimnosti počinitelji mogu biti okrutniji i nasiljniji nego što bi se usudili biti u stvarnom svijetu.

U slučaju da se i sami susrećete s problemom nasilja putem interneta te da radite na prevenciji istog, nadamo se da ćete, koristeći se ovim priručnikom, dobiti dodatni poticaj da i dalje ustrajete u svom zanimanju i predanom radu u ovom području te da će vas priručnik nadahnuti za daljnji rad. Sve prijedloge, primjedbe, kritike, pohvale voljeli bismo čuti i saznati stoga nam se obratite mailom info@cnzd.org, telefonom 031/272 953 ili na adresu J.J. Strossmayera 1/I, Osijek.

O CENTRU ZA NESTALU I ZLOSTAVLJANU DJECU

Centar za nestalu i zlostavljanu djecu neprofitna je udruga čija je svrha promicanje, razvoj i unaprjeđenje prava djece i mladih, prevencija svih oblika nasilja i zlostavljanja nad i među djecom i mladima, unaprjeđenje kvalitete života djece i mladih, socijalna reintegracija te smještaj i skrb o djeci i mladima s posebnim naglaskom na djecu i mlade s problemima u ponašanju. Tijekom više od deset godina postojanja Centar je napravio mnoštvo iskoraka na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i razini EU.

Glavna područja rada Centra mogu se podijeliti u četiri glavne kategorije: 1) Poludnevni boravak za djecu i mlade s problemima u ponašanju, 2) Centar za sigurniji Internet, 3) Nestala djeca, trgovanje djecom, djeca bez pratnje i djeca azilanti te 4) Savjetovalište za djecu, mlade i obitelj.

Centar pruža socijalne usluge poludnevnog boravka za djecu i mlade s problemima u ponašanju u 6 gradova na području 5 županija u sklopu kojih svakodnevno radi s više od 70 korisnika. U sklopu Centra za nestalu i zlostavljanu djecu djeluje i Savjetovalište za djecu, mlade i obitelj pri čemu se poseban naglasak stavlja na rad s djecom i mladima u riziku i s problemima u ponašanju. Također, od 2013. godine Centar je nositelj 116 000 Nacionalnog telefonskog broja za nestalu djecu u okviru kojeg pruža podršku djeci, mladima i roditeljima 24 sata dnevno. Upravo kroz izazove s kojima se suočavaju djelatnici koji rade na 116000 Nacionalnom telefonskom broju za nestalu djecu te identificirane potrebe djece, mladih, roditelja i stručnjaka osmišljen je projekt „116 000 Hotline for Missing Children Croatia“.

Stručni tim Centra za nestalu i zlostavljanu djecu čine stručnjaci iz područja psihologije, socijalne pedagogije, socijalnog rada, pedagogije, odgoja i obrazovanja, prava, ekonomije i grafičkog dizajna koji svojim znanjima i vještinama jamče kvalitetu provedenih i planiranih aktivnosti, a znanja i vještine kontinuirano razvijaju kroz superviziju, edukacije iz područja rada s djecom, mladima i obiteljima te edukacije iz psihoterapije. Uz navedeno, izrazito jaku pokretačku snagu Centra za nestalu i zlostavljanu djecu čine volonteri koji se aktivno angažiraju u projektnim aktivnostima i čiji broj iz godine u godinu raste. U 2017. godini Centar je imao 153 aktivna volontera s 2430 odrađenih volonterskih sati.

Financijsku podršku udruzi do sada su pružila brojna državna tijela i međunarodne organizacije kroz osiguravanje sredstava za provedbu projekata i programa. Samo u 2017. godini, Centar za nestalu i zlostavljaju djeću, kao nositelj ili partner, uspješno je provodio i sudjelovao u provedbi više od 20 projekata na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Nadalje, Centar je član nekoliko međunarodnih organizacija od kojih je posebno važno istaknuti Missing Children Europe, Insafe, INHOPE, SCEP i EAN. Članstvo u navedenim organizacijama omogućava kontinuirano usavršavanje znanja stručnih djelatnika Centra, razmjenu iskustva i primjera dobre prakse te osigurava prepoznatljivost organizacije na međunarodnoj razini.

O PROJEKTU „UPOZNAJMO I PREPOZNAJMO E-NASILJE“

„Upoznajmo i prepoznamo e- nasilje“ je projekt koji je Centar za nestalu i zlostavljaju djeću aplicirao u suradnji s Centrom za socijalnu skrb Vinkovci, Domom za odgoj djece i mladeži Zadar i Centrom za pružanje usluga u zajednici „Izvor“ Selce. Projekt je odobren u sklopu Poziva za prijavu projekata udruga u području prevencije nasilja nad i među djecom i mladima u 2017. godini. Odlukom Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (KLASA: 230-01/17-05/312, URBROJ: 519-05-2-3-1/3-17-3, 20. listopada 2017.) isti je odobren za provedbu u vremenskom razdoblju od 15. listopada 2017. godine do 14. listopada 2018. godine.

Opći cilj projekta:

Prevenција elektroničkog nasilja nad i među djecom i mladima provedbom sveobuhvatnog i samoodrživog programa prevencije namijenjenog djeci i mladima te edukacijom stručnjaka na području Vukovarsko - srijemske, Zadarske, Primorsko - goranske županije i Grada Zagreba.

U svrhu ostvarenja općeg cilja, postavljena su četiri specifična cilja projekta:

1. Smanjenje pojavnosti elektroničkog nasilja nad i među djecom i mladima u riziku provedbom programa prevencije elektroničkog nasilja.
2. Utvrđivanje potreba te unaprjeđenje znanja i vještina stručnjaka iz područja socijalne skrbi te odgoja i obrazovanja u području prevencije elektroničkog nasilja nad i među djecom i mladima te pravovremene i kvalitetne intervencije.
3. Unaprjeđenje suradnje relevantnih dionika na nacionalnoj razini u razvoju i provedbi programa prevencije elektroničkog nasilja nad i među djecom i mladima.
4. Informiranje i podizanje razine svijesti o problemu elektroničkog nasilja i zlostavljanja za širu javnost te poticanje na prijavu istog.

Program se provodi na području Grada Zagreba, Zadarske županije, Vukovarsko - srijemske i Primorsko - goranske županije.

DEFINIRANJE ELEKTRONIČKOG NASILJA I ZAKONSKA REGULATIVA

Međuvršnjački sukob	<p>uključuje sukob vršnjaka koji:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nema elemente nasilja odnosno namjere nanošenja ozljeda ili štete, • nema nesrazmjera moći, • nema težih posljedica za djecu u sukobu, • djeca su u mogućnosti navesti razloge zbog ulaska u sukob i ne inzistiraju na rješenju koje je u njihovu korist pod svaku cijenu, • spremna su prihvatiti rješenje u kojem nitko nije pobijedio ili izgubio, • spremna su se ispričati, • spremna su se dogovorili u pronalasku rješenja koji će zadovoljiti i potrebe druge strane te • su u mogućnosti promijeniti temu i otići iz situacije u kojoj je došlo do sukoba.
Agresivno ponašanje	<p>namjerno zadavanje ili nastojanje da se zada ozljeda, bol ili neugodnost drugom biću.</p>
Nasilje	<p>oblik agresivnog ponašanja prema drugoj osobi, prema sebi, životinjama ili imovini.</p>
Zlostavljanje	<p>nasilje (ili oblik agresivnog ponašanja) koje traje duže vrijeme, opetovano je usmjereno na istog učenika (uglavnom slabijeg) od strane jednog učenika ili grupe (najčešće 2 - 3 učenika zlostavljaju jednog).</p>
Nasilje među djecom (vršnjačko nasilje)	<p>namjerno uzrokovan fizički napad, psihičko, emocionalno ili seksualno nasilje koje je prouzročeno opetovanim ili trajnim negativnim postupcima od strane jednog djeteta ili više djece. Podrazumijeva šest definirajućih čimbenika: (1) namjera da se drugom nanese šteta ili ozljeda; (2) opetovanost nasilnog ponašanja; (3) nesrazmjer s obzirom na dob, snagu ili brojčana nadmoć; (4) nemoć i ranjivost žrtve; (5) manjak podrške i (6) posljedice.</p>
Elektroničko nasilje	<p>definira se kao svaka zlonamjerna i ponavljana uporaba informacijskih i komunikacijskih tehnologija kako bi se nekome nanijela šteta, odnosno kako bi se najčešće neko dijete ponizilo, zadirkivalo, prijetilo mu se ili ga se zlostavljalo na neki drugi način. Ono može uključivati slanje anonimnih poruka mržnje, poticanje grupne mržnje, nasilne napade na privatnost (otkrivanje osobnih informacija o drugima, „provaljivanje“ u tuđe e-mail adrese), kreiranje internetskih stranica (blogova) koje sadrže priče, crteže, slike i šale na račun vršnjaka, uhođenje, vrijeđanje, nesavjestan pristup štetnim sadržajima, širenje nasilnih i uvredljivih komentara, izlaganje dobi neprimjerenim sadržajima i seksualno namamljivanje.</p>

Vlada Republike Hrvatske 2004. godine donijela je **Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima** (Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2008) s 14 kratkoročnih i 40 dugoročnih mjera kojima je cilj prevencija pojave novih slučajeva nasilja među djecom i mladima, edukacija stručnjaka koji rade s djecom i mladima, senzibilizacija roditelja, djece i mladih za problem nasilja među djecom i mladima, pružanje sustavne pomoći djeci i mladim žrtvama nasilja te znanstveno praćenje pojave nasilja među djecom i mladima. U ovom Programu nasilje među djecom i mladima definirano je kao „svako izravno (namjerno, neslučajno) fizičko ili psihičko nasilno ponašanje vršnjaka prema djeci i mladima (s namjerom povređivanja) koje može varirati u težini, intenzitetu i vremenskom trajanju.“ U Programu se posebno ističe i problem sve težih pojava oblika nasilja u odgojnim domovima za djecu i mlade s problemima u ponašanju.

U **Nacionalnoj strategiji za prava djece u Republici Hrvatskoj** za razdoblje od 2014. do 2020. godine kao jedan od strateških ciljeva navodi se i eliminacija svih oblika nasilja nad djecom, uz posebno definirana područja zaštite od nasilja u školama, zaštite od nasilja izvan obitelji i škole, u medijskom prostoru te od elektroničkog nasilja. U ovoj strategiji naglašeno je da je potrebno promijeniti terminologiju i ne etiketirati djecu kao počinitelje i žrtve nasilja, već govoriti o njihovom ponašanju – djeca koja trpe nasilje i djeca koja se nasilno ponašaju te da je u indiciranoj prevenciji nužno pojačano raditi s objema skupinama djece. Neki od ciljeva ove strategije su, primjerice, osigurati ostvarivanje prava djeteta na nenasilno školsko okruženje eliminiranjem tolerantnih stavova prema nasilju nad djecom i među djecom i stigmatiziranju djece s iskustvom vršnjačkog nasilja te dugoročno, sustavno, planirano, organizirano usmjeravanje aktivnosti na suzbijanju nasilja nad djecom u zajednici, u medijskom prostoru i elektroničkom nasilju radi ostvarivanja prava djeteta na nenasilno okruženje u zajednici u kojoj živi.

Također, **Strategija Vijeća Europe o pravima djeteta (2016. – 2021. godine)** kao jedno od pet prioritarnih područja navodi upravo prava djece u digitalnom okruženju koje, uz promoviranje sudjelovanja djece te potrebi pružanja podrške djeci u digitalnom svijetu, naglašava i potrebu zaštite djece od potencijalnih rizika za njihovu sigurnost u digitalnom okruženju.

Valja istaknuti i **Preporuku Vijeća Europe o Smjernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djece u digitalnom okruženju** koju je Vijeće Europe usvojilo 4. srpnja 2018. godine, a koja daje smjernice za djelovanje vlada država članica, ističući da digitalno okruženje oblikuje dječje živote na mnoge načine, pritom stvarajući prilike i mogućnosti, ali i rizike za njihovu dobrobit i prava. Navedenom Preporukom se pridonosi širenju svijesti javnosti o potrebi zaštite djece na Internetu s ciljem uspostavljanja učinkovitog sustava zaštite djece i pružanja potpore samoj djeci.

Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17) propisano je da su svi djelatnici školskih ustanova obavezni poduzeti sve mjere zaštite prava učenika i odmah izvijestiti ravnatelja školske ustanove o svakom kršenju tih prava, a ravnatelj je to dužan javiti tijelu socijalne skrbi ili drugom nadležnom tijelu. U kršenje prava učenika ubrojeni su i svi oblici nasilja, zloporabe, zanemarivanja, zlostavljanja i izrabljivanja učenika. Ta je odredba detaljnije regulirana Pravilnikom o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima (NN 132/13). Također, propisano je da u slučaju nasilja među učenicima, zaštitu prava učenika moraju osigurati odgojno-obrazovni radnici i ravnatelj postupajući u skladu s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, odnosno u skladu s postupcima i mjerama koje su predvidjela nadležna tijela i drugim propisima koji su na snazi (članak 5.). U slučajevima vršnjačkog nasilja odgojno-obrazovni radnici obavezni su organizirati razgovore, radionice ili savjetovanja za učenike radi njihova pomirenja, stvaranja prijateljskog okruženja,

razvoja tolerancije, poštovanja različitosti te primjene nenasilne komunikacije (članak 13.). Također, svaka je škola obvezna informirati učenike i roditelje o posljedicama neprimjerene komunikacije na društvenim mrežama, kao što su vrijeđanje, sramoćenje, kleveta, javni linč, objava učenikovih fotografija, videozapisa i sl., te o načinima postupanja školske ustanove vezanim uz informacije o nasilju u elektroničkim medijima u skladu s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima (članak 20.). Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi uređene su i pedagoške mjere koje se mogu izreći zbog nasilničkog ponašanja u osnovnoj i srednjoj školi (članak 84.). U Pravilniku o kriterijima za izricanje pedagoških mjera (NN 94/15, 3/17) klasificirana su neprihvatljiva ponašanja sukladno njihovoj težini pa se tako, primjerice, prikrivanje nasilnih oblika ponašanja smatra težim neprihvatljivim ponašanjem, izazivanje i poticanje nasilnog ponašanja (npr. prenošenje netočnih informacija koje su povod nasilnom ponašanju, skandiranje prije nasilnog ponašanja ili tijekom njega, snimanje događaja koji uključuje nasilno ponašanje i slična ponašanja) i nasilno ponašanje koje nije rezultiralo težim posljedicama smatra teškim neprihvatljivim ponašanjem, a nasilno ponašanje koje je rezultiralo teškim emocionalnim ili fizičkim posljedicama za drugu osobu ubraja se u osobito teška neprihvatljiva ponašanja.

Zakonom o socijalnoj skrbi (NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17) propisano je da je dijete žrtva vršnjačkog nasilja korisnik socijalne skrbi (članak 21.) te da centar za socijalnu skrb koordinira i provodi aktivnosti u području sprečavanja vršnjačkog nasilja (članak 128.), a da centar za socijalnu skrb, koji se nalazi u sjedištu jedinice područne (regionalne) samouprave, obavlja i stručne poslove koji se odnose na razvoj socijalizacijskih vještina djece i mladih, posebno komunikacijskih vještina i nenasilnog rješavanja sukoba među djecom i mladima (članak 129.).

Ostali zakoni koji su relevantni za ovu problematiku su: Zakon o sudovima za mladež, Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje, Obiteljski zakon, Kazneni zakon, Prekršajni zakon, Zakon o kaznenom postupku i Zakon o elektroničkim medijima.

OBLICI ELEKTRONIČKOG NASILJA

OBLIK NASILNOG PONAŠANJA	KRATKI OPIS
Izravan napad	Uključuje slanje uznemirujućih poruka, krađu ili promjenu lozinki, krađu ili promjenu nadimaka, objavu privatnih podataka ili neistina, slanje uznemirujućih slika, postavljanje internetske ankete o žrtvi, slanje virusa, slanje pornografije i neželjene pošte, lažno predstavljanje, poticanje grupne mržnje, napade na privatnost, uznemiravanje, uhođenje, vrijeđanje, nesavjestan pristup štetnim sadržajima te širenje nasilnih i uvredljivih komentara.
Napad preko posrednika	Uključuje napad počinitelja na žrtvu preko treće osobe koja toga najčešće nije svjesna.
Verbalno nasilje	Namjerno korištenje uvredljivih riječi s ciljem nanošenja psihološke povrede drugoj osobi (npr. vrijeđanje, nazivanje ružnim imenima, psovanje, izazivanje straha prijetnjama).
Relacijsko nasilje	Manipuliranje vršnjačkim odnosima s ciljem uništavanja osjećaja prihvaćanja, prijateljstva i pripadanja, odnosno usmjereno je na isključenje žrtve iz vršnjačkog društva (npr. ne uključivanje osobe u grupne razgovore i aktivnosti).
Elektroničko seksualno nasilje	Predstavlja oblik nasilja koji uključuje slanje i dijeljenje sadržaja seksualne prirode koji služe za seksualno uznemiravanje druge osobe i zadovoljenje vlastitih seksualnih potreba. Elektroničko seksualno nasilje obuhvaća i objavljivanje i/ili prosljeđivanje intimnih slika i snimki bez pristanka osobe, širenje glasina koje se odnose na seksualni život žrtve, zadovoljenje pohote pred djecom ili mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba, uključivanje djece u pornografske aktivnosti. Ovakvi sadržaji mogu sadržavati poruke, slike, komentare, video uratke te druge audio-vizualne materijale intimnog sadržaja (prikaz intimnog dijela tijela, prikaz spolnih odnosa, poruke seksualiziranog sadržaja).

METODE ELEKTRONIČKOG NASILJA

Grubo online sukobljavanje	Kratkotrajna rasprava između dvije ili više osoba koju karakterizira ljut, eksplicitan i vulgaran govor, uvrede a ponekad i prijetnje. Počinitelj nasilja ima za cilj izazvati bijes, tugu i/ili poniženje kroz namjerno izazivanje sukoba
Uznemiravanje	Opetovano slanje okrutnih, uvredljivih, neprijateljskih i provokatvnih poruka pojedincu/ki ili grupi. Najčešće se događa putem privatnih poruka, a cilj počinitelja nasilja jeprijetećim radnjama dovest drugu osobu u ponižavajući i/ili podređeni položaj
Ogovaranje i klevetanje	Izmišljanje informacija o žrtvi s ciljem povrede osobe te njihovo elektroničko slanje i dijeljenje. Uključuje stavljanje slike lica osobe na nepoznato golo tijelo i dijeljenje te slike. Cilj ovih radnji je nanošenje štete žrtvinoj reputaciji ili uništavanje odnosa s drugim osobama
Lažno predstavljanje	Uzimanje tuđeg identiteta i slanje poruka i drugih sadržaja u tuđe ime.
Iznuđivanje i širenje povjerljivih informacija	Javno objavljivanje podataka koje je žrtva poslala počinitelju nasilnika u povjerenju. Također, počinitelj nasilja može izmanipulirati žrtvu da napiše nešto privatno što onda počinitelj nasilja javno objavljuje ili šalje dalje bez dopuštenja.
Socijalno isključivanje	Događa se jednako na Internetu kao i u offline svijetu. Žrtve ne mogu ući u određene chat sobe ili ih se ne uključuje u grupne poruke
Prijetnje i uhođenje	Opetovano slanje prijetećih poruka te neprestani pokušaji uspostavljanja i nastavljanja neželjenog kontakta zbog kojih se žrtva počinje bojat za vlasttu sigurnost i dobrobit. Posebno je izraženo prilikom komunikacije s nepoznatm osobama te u slučajevima seksualnog nasilja putem Interneta
Videosnimanje	Snimanje ili fotografiranje u situacijama koje su za djecu ponižavajuće ili neugodne; izazivanje i snimanje tučnjave ili drugih nasilnih sadržaja te njihovo širenje.
Izmjena fotografija	Izmjena osobnih fotografija bez dozvole i objava na internetu.

SUMNJA NA ELEKTRONIČKO NASILJE

Sljedeći znakovi u školi i kod kuće mogu ukazivati da je dijete uključeno u nasilje među djecom, a navedeni znakovi mogu biti prisutni i kod djeteta koje je uključeno u elektroničko nasilje (Rivers, Duncan, Besag, 2009, prema Križan, 2018.). .

OSNOVNA ŠKOLA

RODITELJI	UČITELJI
<p>Znakovi koji ukazuju da je dijete možda doživjelo vršnjačko nasilje:</p> <ul style="list-style-type: none">• učestala tišina• povlačenje iz obiteljskih interakcija• vidljiva tuga• povlačenje od prijatelja i od aktivnosti u kojima je prije uživalo• učestaliji izostanci iz škole (žaljenje na glavobolje i bolove u trbuhu)• loš školski uspjeh (niže ocjene)• gubitak apetita• poremećaji spavanja (uključujući mokrenje u krevet)• informacije iz škole o izgubljenim domaćim zadaćama ili ponašajnim problemima kao što su tučnjave s drugim učenicima• Prestaje koristiti računalo ili mobitel ili povećanje vremena provedenog vremena na Internetu u odnosu na prije• Čini se nervozno ili razdražljivo kada koristi računalo ili mobitel• Spominje nepoznate osobe• Pridavanje sve veće važnosti aktivnostima i osobama na internetu• Zatvaranje stranica, chatova i/ili skrivanje mobitela kada roditelji uđu u sobu ili kada se druga osoba približi• Stres prilikom čitanja poruka, odnosno primanja različitih sadržaja	<p>Znakovi koji ukazuju da je učenik/učenica možda doživio/doživjela vršnjačko nasilje:</p> <ul style="list-style-type: none">• izbjegavanje kontakta očima i vidljiva tuga• pojava nekontroliranih izljeva bijesa ili frustracije• promjene u obrascima ponašanja s prijateljima i aktivnostima za vrijeme odmora• nedostatak angažmana u razrednim ili grupnim aktivnostima u kojima je prethodno bio/bila aktivno angažiran/a• učenici ga/je ismijavaju kada govori• pridavanje manje pažnje školskom i domaćem radu

- **Izbjegavanje razgovora o uporabi računala i interneta**
- **brisanje korisničkih računa ili otvaranje puno novih**
- **puno novih kontakata na mobitelu i/ili društvenim**

Znakovi koji ukazuju da se dijete možda nasilno ponaša:

- promjene u skupinama prijatelja (posebno gubitak skupine prijatelja)
- izražavanje nenaklonosti prema školi i učiteljima
- ima želju „praviti se važan“
- nabava predmeta ili dobara koje nije mogao kupiti bez roditeljskog znanja
- neobjašnjeni izljevi bijesa
- lako postaje frustriran
- nerado radi domaću zadaću
- udara ili pokušava dominirati mlađom braćom i sestrama
- **prestaje koristiti računalo ili mobitel (gasi ekran) kad se netko približi**
- **čini se nervozno ili razdražljivo kada koristi računalo ili mobitel**
- **skriva što radi na računalu ili mobitelu**
- **pretjerano provodi vrijeme uz mobitel ili računalo**
- **postaje nervozan ili ljut kada mu se ograniči ili ukine koristiti se računalom ili mobitelom**

Znakovi koji ukazuju da se učenik/učenica možda nasilno ponaša:

- prkosan pogled nakon što ga/ju je učitelj opomenuo zbog ponašanja
- narušavanje rada u razredu
- otimanje, grabljenje ili uzimanje predmeta koji pripadaju drugim učenicima ili ih koriste drugi učenici
- udaranje i guranje drugih učenika
- ignoriranje učiteljeve upute da sluša ili da prestane pričati
- nevoljkost za aktivnim uključivanjem u razredne ili grupne aktivnosti
- ismijavanje drugih učenika kada govore
- nedostatak brige za školski i domaći rad

SREDNJA ŠKOLA

RODITELJI	UČITELJI
<p>Znakovi koji ukazuju da je dijete možda doživjelo vršnjačko nasilje:</p> <ul style="list-style-type: none">• neodređene glavobolje, bolovi u truhu (često traži da ostane kod kuće)• izljevi bijesa• neobjašnjene posjekotine i modrice, poderana i uprljana odjeća• reagira tako da udara ili ustukne• umor (povezan s poremećajima spavanja)• gubitak apetita• neobjašnjeno plakanje• nevoljkost za samostalnim hodanjem/putovanjem do škole• izbjegavanje učenika koje je prije smatrao/la prijateljima• ostajanje kod kuće navečer ili vikendima• krađa novca• ostajanje dokasna u školi (da bi izbjeglo druge učenike izvan škole)• postaje introvertirano, sumorno raspoloženo, ne traži pažnju i/ili izražava sumnju u sebe• pojačana nelagoda kod izražavanja tjelesne privrženosti• lako je ometeno, zaboravljivo (indikacija da je zaokupljeno nečim drugim)• Prestaje koristiti računalo ili mobitel ili povećanje vremena provedenog vremena na internetu u odnosu na prije• Čini se nervozno ili razdražljivo kada koristi računalo ili mobitel• Spominje nepoznate osobe• Pridavanje sve veće važnosti aktivnostima i osobama na internetu• Zatvaranje stranica, chatova i/ili skrivanje mobitela kada roditelji uđu u sobu ili kada se druga osoba približi• Stres prilikom čitanja poruka, odnosno primanja različitih sadržaja	<p>Znakovi koji ukazuju da je učenik/učenica možda doživio/doživjela vršnjačko nasilje:</p> <ul style="list-style-type: none">• vidljiv umor• zamjetna promjena u ponašanju (tj. iznenadni i neprikladni izljevi bijesa ili frustracije)• nedostatak samopouzdanja• socijalna izolacija i nedostatak angažmana s drugima tijekom odmora• povučenost u razrednim ili grupnim aktivnostima u kojima je prethodno bio/bila aktivno angažiran/a• drugi učenici ga/je ismijavaju kada govori• promjene u ocjenama (u nekim slučajevima se ne radi o silaznom trendu jer učenici možda provode više vremena učeći sami i imaju malo rekreativnih odušaka)

- **Izbjegavanje razgovora o uporabi računala i interneta**
- **brisanje korisničkih računa ili otvaranje puno novih**
- **puno novih kontakata na mobitelu i/ili društvenim mrežama**

Znakovi koji ukazuju da se dijete možda nasilno ponaša:

- promjene u skupinama prijatelja (npr. gubitak skupine prijatelja)
- neobjašnjeno pogoršanje ocjena
- izražavanje nezadovoljstva školom
- ima želju „praviti se važan“ posebno pred drugima
- posjedovanje predmeta ili dobara koje nije mogao/la kupiti bez vašeg znanja
- izražava ljutnju ili iritiranost drugim učenicima (uključujući podcjenjivačke komentare o njima ili prijete da će ih udariti)
- frustracija domaćom zadaćom
- dominacija ili pokoravanje braće i sestara
- **Prestaje koristiti računalo ili mobitel (gasi ekran) kad se netko približi**
- **Čini se nervozno ili razdražljivo kada koristi računalo ili mobitel**
- **Skriva što radi na računalu ili mobitelu**
- **Pretjerano provodi vrijeme uz mobitel ili računalo**
- **Postaje nervozan ili ljut kada mu se ograniči ili ukine korištenje računala ili mobitela**

Znakovi koji ukazuju da se učenik/učenica možda nasilno ponaša:

- prkosno, nepristojno, izazivajuće ponašanje nakon učiteljeve opomene
- vođa ometanja rada u razredu, posebno potiče malu skupinu drugih učenika
- malo ili uopće nema obzira za vlasništvo drugih učenika
- drugi učenici miču mu/joj se s puta na hodnicima i tijekom odmora
- ignoriranje učiteljeve upute da sluša ili da prestane pričati
- nevoljkost za aktivnim uključivanjem u razredne ili grupne aktivnosti
- otvoreno podcjenjuje doprinos drugih učenika nastavi
- nedostatak brige za školski i domaći rad

EDUKATIVNI MATERIJALI ZA DJECU I MLADE

RADIONICA 1. - „PA ŠTO, NISAM SNIMIO, SAMO SAM PODIJELIO!“

UVODNA AKTIVNOST

1. Predstavljanje svih sudionika radionice. Voditelj/ica će započeti predstavljanje tako da će reći svoje ime te pronaći stvar u svojoj torbi koja ga/ju najbolje opisuje. Potom će zamoliti osobu sa svoje lijeve strane da nastavi s predstavljanjem. Svim sudionicima dat će se uputa da pokušaju pronaći u svojoj torbi onaj predmet koji ih najbolje opisuje i da na taj način ih drugi sudionici bolje upoznaju.
2. Voditelj/ica će prije radionice pripremiti Ugovore o povjerenju koje će nakon predstavljanja podijeliti svim sudionicima. Objasniti će svim sudionicima da se potpisivanjem navedenog ugovora obvezuju da informacije koje saznaju tijekom radionice neće podijeliti s nikim drugim.

Trajanje: 20 minuta

SREDIŠNJA AKTIVNOST

Voditelj/ica radionice će sudionike podijeliti u dvije grupe, slučajnim odabirom. Prva grupa će biti afirmativna, druga negativna. Zadatak svake grupe biti će osmisliti argumente koji potvrđuju stav njihove grupe vezano uz temu radionice „Pa što, nisam snimio, samo sam podijelio“. Moderatori debate će biti voditelj/ica radionice.

Smjernice za voditelja:

- Objasniti odnos žrtva, počinitelj i promatrač
- Objasniti odgovornost promatrača
- Koristiti poznate primjere iz medija (poput snimak tučnjave dviju učenica ispred škole koji se proširio društvenim mrežama i na koji nitko nije reagirao prijavom neprimjerenog sadržaja)

Trajanje: 85 minuta

ZAVRŠNA AKTIVNOST

Voditelj/ica radionice pozivaju sve sudionike da ispune evaluacijske listiće. Evaluaciju je moguće provesti i kroz organiziranje fokus grupa u okviru kojih voditelj od svakog sudionika traži povratnu informaciju o održanoj radionici (što mu se sviđjelo, što nije, što je novo naučio, što bi volio još dodatno saznati i sl.

Trajanje: 15 minuta

Cilj radionice: Osvijestiti kod djece i mladih važnost preuzimanja odgovornosti i prijave neprimjerenog sadržaja na internetu i društvenim mrežama.

Potrebni materijali/oprema: izrezane kartice za sudionike, flomasteri, bojice, ugovor o povjerenju, evaluacijski listići

PRIMJER UGOVORA O POVJERENJU

Ugovor o povjerenju

Ovim putem izjavljujem da će osobne informacije koje čujem od ostalih članova grupe tijekom radionica i aktivnosti organiziranih u okviru „Ljetne škole“ ostati tajna i da ih neću iznositi izvan grupe.

Ime i prezime:

Potpis:

Ugovor o povjerenju

Ovim putem izjavljujem da će osobne informacije koje čujem od ostalih članova grupe tijekom radionica i aktivnosti organiziranih u okviru „Ljetne škole“ ostati tajna i da ih neću iznositi izvan grupe.

Ime i prezime:

Potpis:

Ugovor o povjerenju

Ovim putem izjavljujem da će osobne informacije koje čujem od ostalih članova grupe tijekom radionica i aktivnosti organiziranih u okviru „Ljetne škole“ ostati tajna i da ih neću iznositi izvan grupe.

Ime i prezime:

Potpis:

PRIMJER EVALUACIJSKOG LISTIĆA

Evaluacijski listić

Je si li zadovoljan/na voditeljima radionice?

DA

NE

Jesi li zadovoljan/na provedenom radionicom?

DA

NE

Što ti se na radionici najviše svidjelo?

Što ti se na radionici nije svidjelo?

Smatraš li da si nešto naučio/la ili da će ti ovo iskustvo pomoći u budućnosti? Ako da, što konkretno ti je bilo od najveće pomoći?

Koja bi bila tvoja ukupna ocjena radionice

1

2

3

4

5

RADIONICA 2. - „SAM SVOJ INTERNET ČUVAR“

UVODNA AKTIVNOST

Voditelj/ica treba prije početka radionice na www.menti.com kreirati upitnik s niže postavljenim pitanjima. Prilikom kreiranja upitnika dobit će šifru preko koje će sudionici moći pristupiti upitniku.

Voditelj/ica provodi aktivnost, govori sudionicima da uzmu tablete koje imaju na korištenje. Govori im da u internet preglednik upišu www.menti.com te upišu šifru _____. Zatim će sudionici odgovoriti na sljedeća pitanja.

1. Koju društvenu mrežu najčešće koristite?
2. Društvene mreže najčešće koristim putem...
3. Koliko vremena provodite na društvenim mrežama?
4. Koliko prijatelja imate na društvenim mrežama?

Nakon svakog pitanja voditelj/ica raspravlja sa sudionicima o odgovorima koje su dali.

Trajanje: 10 minuta

SREDIŠNJA AKTIVNOST „BOLJE SPRIJEČITI NEGO LIJEČITI“

Voditelji izabiru dvije ili više društvenih mreža za koje će pokazati kako se mogu zaštititi podaci i koje sigurnosne postavke obuhvaćaju te društvene mreže, a ovisno o broju sudionika. Jedan tim može imati maksimalno 4 sudionika, a minimalno 2. Članovi grupe podijelit će se u timove, svaki tim će dobiti po jednu društvenu mrežu. Za početak, svaki će tim napraviti svoj profil na kojem će raditi ovu aktivnost. Voditelj/ica će predstaviti svakom timu kako postaviti privatnost na pojedinoj mreži. Nakon toga će svaki tim napraviti kratku prezentaciju o tome kako se zaštititi na društvenoj mreži koju su dobili kao zadatak. Svaki će tim odabrati svoja dva predstavnika, koji će drugim timovima pokazati što su naučili.

Trajanje: 50 minuta

AKTIVNOST ZA PAUZU

PASS THE WATER: Članovi će se poredati jedan iza drugog u nekoliko timova. Prvi u redu imat će punu čašu vode koju će morati preliti u čašu osobe iza sebe, bez okretanja i gledanja. Čašu će morati prenijeti preko glave kako bi mogao preliti vodu osobi iza sebe. Idući član ponovi isto s osobom koja stoji iza njega u redu i tako do zadnje osobe u redu. Cilj je da se što manje vode prolije, a ona skupina u kojoj će posljednja osoba u redu imati najviše vode je pobjednik.

Trajanje: 20 minuta

ZAVRŠNA AKTIVNOST „INTERNET SUPER JUNAK“

Sudionici ostaju podijeljeni u timovima kojima su bili od početka radionice. Svaki tim ima zadatak na hamer papiru osmisliti plakat koji će biti izvješten u njihovoj školi, a za cilj ima informirati njihove vršnjake o sigurnom surfanju Internetom. Sudionici trebaju osmisliti internetskog junaka i njegovih pet pravila kako mogu povećati svoju sigurnost na Internetu. Za izradu plakata predviđeno je 30 minuta, nakon čega slijedi prezentacija i diskusija o plakatima u trajanju od 15 minuta.

Trajanje: 45 minuta

Voditelj/ica radionice pozivaju sve sudionike da ispune evaluacijske listiće. Evaluaciju je moguće provesti i kroz organiziranje fokus grupa u okviru kojih voditelj od svakog sudionika traži povratnu informaciju o održanoj radionici (što mu se sviđelo, što nije, što je novo naučio, što bi volio još dodatno saznati i sl.

Trajanje: 15 minuta

Cilj radionice: Ispitati koje društvene mreže, na koji način i u kojoj mjeri koriste djeca i mladi. Podučiti sudionike kako zaštititi osobne podatke na društvenim mrežama. Širiti znanje o sigurnosti na internetu u školskoj zajednici.

Potrebni materijali/oprema: izrezane kartice za sudionike, flomasteri, bojice, ugovor o povjerenju, evaluacijski listići, voda, platične čaše, tableti, projektor, dva hamer papira, bojice, flomasteri, kolaž papir, lijepilo.

RADIONICA 3. - „SASVIM SIGURNA/AN SAM JA! – JESI LI UISTINU?“

UVODNA AKTIVNOST „NIKAD NISAM“

Voditelj/ica s lista papira čita tvrdnje koje se odnose na rizična ponašanja na Internetu poput „Nikad nisam prihvatila nepoznatu osobu za prijatelja na Facebooku“ ili „Nikad nisam podijelila lozinku svog Facebook/Instagram profila s drugim osobama“. Ako su sudionici grupe barem jednom u životu napravili nešto od tih tvrdnji trebaju ustati. U igri sudjeluju i voditelji grupe. Nakon što se pročitaju sve tvrdnje, predviđeno je vrijeme za kratku diskusiju i podjelu dojmova među članovima grupe.

Trajanje: 55 minuta

SREDIŠNJA AKTIVNOST 1. „INTERNET OPASNOSTI“

Voditelji/ica na četiri zida postave četiri simbola koja označavaju različite društvene mreže, odnosno komunikacijske kanale: Facebook, Instagram, Snapchat te Viber/Whatsapp. Zatim zamoli djecu da se grupiraju na način da stanu ispod simbola društvene mreže koja im je najdraža ili ju najčešće koriste. Svaka grupa dobiva unaprijed pripremljenu priču koja se temelji na nekoj izmišljenoj, ali opasnoj situaciji. Grupe zajednički pročitaju svoju priču te dobivaju zadatak smisliti nastavak priče, odnosno rješenje problema te isto prikazati kroz kratak igrokaz ili isječak u kojem sudjeluju svi članovi grupe.

Uputa: Na zidovima u dvorani nalaze se simboli nekih društvenih mreža odnosno komunikacijskih kanala. Molim vas da svatko od vas stane ispod simbola društvene mreže ili kanala kojeg najviše volite ili najčešće koristite. Nakon toga, svaka grupa dobit će papir sa izmišljenom pričom vezanom uz navedenu društvenu mrežu. Vaš je zadatak u grupama raspraviti o priči te pronaći rješenje problema koje ćete zatim prezentirati ostalim grupama kroz kratak (max 5 min) igrokaz u kojem će sudjelovati svi članovi grupe. (Napomena: Ukoliko jedan od simbola ostane „prazan“, moguće ga je maknuti. Ukoliko se većina okupi ispod jednog simbola, pitati sudionike jesu li se možda dvoumili između tog i nekog drugog simbola, te one koji su se dvoumili zamoliti da ipak stanu ispod drugog simbola.)

40 minuta traje dogovor i uvježbavanje, 20 minuta prezentacija rješenja i rasprava – igrokaz

Trajanje: 60 minuta

AKTIVNOST ZA PAUZU

PIKADO S BALONIMA: Prije početka igre voditelji trebaju pripremiti materijal – olovkom iscrtati zamišljeni oblik npr. Cvijet, loptu; oštrim predmetom probušiti rupe po zamišljenom obliku cca 10 cm razmaka između rupa, napuhati balone u željenim bojama i provući kraj balona kroz rupice na kartonu; gotov pikado objesiti ili ga jednostavno prisloniti na zid. Ekipu podijeliti u dvije grupe. Konopom odrediti udaljenost gađanja. Ekipe koje probuše više balona može osvojiti neku primjerenu nagradu koju voditelji odrede. Potreban materijal:

Trajanje: 20 minuta

SREDIŠNJA AKTIVNOST 2. „JA MOGU PREPOZNATI“

Svaki sudionik uzima post-it papiriće. Djeca na papiriće upisuju ponašanja koja oni prakticiraju na Internetu, a koja bi željeli promijeniti. Potiče se rasprava kako bi se sumiralo koja sve ponašanja su nesigurna ili predstavljaju nasilje.

Uputa: Molim da svatko od vas uzme post-it papirića koliko želi i na njih napiše sve što radite na Internetu, a to bi željeli promijeniti. (Aktivnost započinju voditeljice radionice kako bi potaknule sudionike na zadatak).

Trajanje: 30 minuta

ZAVRŠNA AKTIVNOST

Voditelj/ica radionice pozivaju sve sudionike da ispune evaluacijske listiće. Evaluaciju je moguće provesti i kroz organiziranje fokus grupa u okviru kojih voditelj od svakog sudionika traži povratnu informaciju o održanoj radionici (što mu se sviđelo, što nije, što je novo naučio, što bi volio još dodatno saznati i sl.

Trajanje: 15 minuta

Cilj radionice: Osvijestiti rizična ponašanja na internetu, prepoznati potencijalne rizične situacije koje se mogu pojaviti prilikom korištenja interneta, posljedice tih situacija kao i pronalazak načina na koji se situacije mogu riješiti. Prepoznavanje vlastitog nepoželjnog ponašanja na internetu.

Potrebni materijali/oprema: kartice s imenima, flomasteri, bojice, evaluacijski listići, listići s tvrdnjama, simboli 4 društvene mreže, isprintane 4 različite priče, Prilog 3, Prilog 4, post-it papirići, flomasteri, hamer papir, karton, ljepilo, baloni, pikado strijelice.

PRIMJERI REČENICA ZA AKTIVNOSTI „NIKAD NISAM“

1. Nikad nisam komunicirao/la sa svojim prijateljima putem Facebooka.
2. Nikad nisam objavio/la svoju sliku na društvenim mrežama.
3. Nikad nisam objavio/la sliku svojih prijatelja na društvenim mrežama.
4. Nikad nisam komunicirao/la s nepoznatom osobom putem društvenih mreža.
5. Nikad nisam poslao/la svoju lozinku od Facebooka/Instagrama svom prijatelju.
6. Nikad nisam primio/la uvredljivu poruku putem društvenih mreža.
7. Nikad nisam vidio/la na društvenim mrežama da se neka druga osoba ismijava.
8. Nikad nisam igrao/la igrice putem društvenih mreža.
9. Nikad nisam komunicira/la s rodbinom putem društvenih mreža.
10. Nikad nisam koristio mogućnost video poziva putem društvenih mreža.

PRIMJERI PRIČA S DRUŠTVENIH MREŽA

SNAPCHAT PRIČA:

Ivana Ivanić ima 15 godina te ide u prvi razred srednje škole. Već dugo koristi Snapchat te je na njemu skupila više od 500 prijatelja. Njeni prijatelji, a i ona sama, smatraju da je popularna jer ima puno prijatelja i puno pogleda na objavama. Jednog dana, Ivana je šetala gradom s prijateljicama te su srele skupinu dečkiju njihovih godina, no nisu ih poznavale. Dečki su na njih počeli pokazivati prstom i smijati se. Odjenom su počeli vikati „Ivanaaaa! Ivanaaaa!“ te je ona shvatila da oni znaju tko je ona. To joj je godilo jer je ispala poznata pred svojim prijateljicama, no dečki su ubrzo počeli dobacivati razne uvrede. „Ivanaa, kakvu si to sliku jučer objavila? Baš si ružno ispala! Uživao si puno ružnija, šteta što sad ne možeš staviti neki efekt!“. Ivanine prijateljice počele su se smijati, a ona se okrenula i u suzama otišla kući.

INSTAGRAM PRIČA:

Tina Tinić ima 16 godina i najljepša je cura u svojoj školi. Jako se voli slikati te joj je zbog toga najdraža društvena mreža Instagram. Svaki dan na Instagramu objavi barem jednu svoju sliku. Danas ima puno pratitelja, no nekad nije bilo tako. Shvatila je da dobiva više lajkova i više pratitelja ako se poslika u pripijenoj odjeći i s puno šminke. Također, njen profil je javan kako bi svi mogli vidjeti i lajkati njene slike. S vremenom je postala majstorica u slikanju i danas na svakoj slici ima više od tisuću lajkova. No jednog dana, Tina je naletjela na profil na Instagramu pod imenom Ana123 te na tom profilu ugledala svoje slike. Brzo je blokirala i prijavila taj profil te rekla svojim prijateljima da učine isto, no profil nije nestao. Nakon nekoliko dana, pronašla je još 3 različita profila sa svojim slikama.

FACEBOOK PRIČA:

Marko je dečko od 15 godina te je nedavno krenuo u srednju školu. Tome se već dugo veselio budući da u svojoj osnovnoj školi nije imao mnogo prijatelja. Čim je krenuo u srednju školu, na facebook-u su ga počeli dodavati prijatelji iz novog razreda, ali iz nekih susjednih razreda. Budući da se veselio novim prijateljima, prihvatio je sve, čak i one koje nije osobno upoznao. Dodala ga je i Ana, koja ide u 2.b razred. Ana mu je istog dana napisala poruku kako ga je vidjela ispred škole i da misli da je jako sladak. Marko Anu nije primijetio, no na profilnoj slici izgleda jako lijepo. Bilo mu je čudno što nemaju zajedničkih prijatelja, no zaključio je da možda Ana ne poznaje nikog iz njegovog novog razreda. Dopisivali su se mjesec dana te je Marko napisao Ani kako mu je čudno što ju nikad ne vidi u školi, no ona mu je odgovorila kako se valjda uvijek mimoiđu. Marko joj je rekao kako bi ju baš želio upoznati uživo, a ona je na to predložila da se nađu u subotu navečer u parku pored škole.

WHATSAPP PRIČA:

Tina i Marko upoznali su se prije dva mjeseca u kafiću. Počeli su pričati, no Marko je ubrzo morao kući. „Daš mi svoj broj, da te dodam na Whatsappu?“, pitao je Tinu koja je, naravno, pristala. Marko joj se stvarno svidio. Već iste večeri počeli su se dopisivati. Nakon mjesec dana, Tini se činilo kao da ju Marko poznaje bolje od svih i da je njena srodna duša. Dopisivali su se svakog dana neprekidno i Tina se počela zaljubljuvati. Nakon još mjesec dana, Marko je poslao Tini poruku „Baš bi te htio vidjeti! Pošalješ mi svoju sliku?“. Tina mu je poslala svoju sliku na što joj je on odgovorio „MMM kakva ljepotica! A sad jednu s malo manje odjeće?;).“ Tinu je ta poruka malo zabrinula, ali opet, to je Marko, njemu može vjerovati. Na brzinu je skinula majicu te poslala sliku sebe u grudnjaku Marku. Sljedeća poruka od Marka glasila je „Odlično, a sada želim sliku bez grudnjaka i bez gaćica, inače ću ovu sliku prosljediti cijeloj školi.“

RADIONICA 4. - „ ŠTO ŽELIM DA DRUGI ZNAJU?“

UVODNA AKTIVNOST „ORKESTAR“

Svi sudionici sjedaju u krug, voditelj/ica odabire dva sudionika koji moraju izaći iz prostorije dok drugi u prostoriji smišljaju tko će biti odabran za dirigenta i ta osoba potom mora osmisliti neki ritam koji će svi ostali pratiti, npr. pljesak u kombinaciji sa pucketanjem. Zadatak dirigenta je da sto neprimjetnije, nakon sto se dvoje izabranih vrati u prostoriju, neprimjetno povremeno mijenja ritam, a svi ostali moraju pratiti dirigenta i za njime sto neprimjetnije nastaviti sa istim ritmom. Igra traje sve dok dvoje izabranih ne uspije pogoditi tko je dirigent.

Trajanje: 10 minuta

Središnja aktivnost 1. „Što bi želio da drugi znaju o meni?“

Svaki učenik dobije nekoliko post-it papirića. Zadatak je svakoga da na svaki papirić napišu neke svoje podatke, koje bi željeli da učenici u grupama o njima znaju - datum rođenja, broj mobitela, članove obitelji, čime se bave, ime cure, psa, kako se danas osjećaju, što ih muči i sl. Nakon što su napisali, sve te papiriće zalijepimo na ploču tako da budu vidljive svima. Nakon toga, voditelj/ica ispričaju da smo mi sada napravili svoj „zid“ na kojem smo objavili neke podatke o sebi koje su vidljive našim prijateljima. Nakon toga, predložiti ćemo da taj „zid“ iznesemo van na ulici kako bi i ostali nepoznati ljudi mogli vidjeti navedene informacije o njima. Voditelj/ica će ih pitati žele li maknuti sa zida neki papirić i ukoliko žele da to učine. Nakon toga slijedi diskusija o tome što bismo voljeli da nepoznati ljudi na Facebooku o nama znaju i što im nesvjesno dopuštamo da znaju i kako to spriječiti.

Trajanje: 30 minuta

AKTIVNOST ZA PAUZU

ODBOJKA S PLAHTAMA: Napraviti mrežu od konopca i pripremiti plahte/ručnike za svaku ekipu. Podijeliti ih u ekipe u kojima će parovi držati po jedan ručnik/plahtu kojim će morati prebaciti loptu preko konopca i na taj način igrati odbojku s drugom ekipom. Potrebni materijali: konop za mrežu, plahte ili ručnici, gumena lopta lakša

Trajanje: 30 minuta

SREDIŠNJA AKTIVNOST 2.

Voditelj/ica će sve sudionike podijeliti u 4 grupe. Svaka grupa ima zadatak da se dogovori oko 5 savjeta koji su ključni za sigurno korištenje interneta, a koje bi podijelio sa svojim vršnjacima. Za potrebe ove aktivnosti mogu se koristiti internetom putem tableta i pogledati savjete na www.csi.hr. Njihov zadatak je potom na kreativan način snimiti kratak video s navedenim savjetima za njihove vršnjake i podacima o organizacijama i institucijama kojima se mogu obratiti za pomoć (poput policije, centra za sigurniji internet, centra za socijalnu skrb i slično). Tijekom navedene aktivnosti voditelji će obilaziti grupe i pomoći im u osmišljavanju sadržaja. Po završetku će svaka grupu predstaviti svim sudionicima video koji su izradili.

Trajanje: 70 minuta

ZAVRŠNA AKTIVNOST

Voditelj/ica radionice pozivaju sve sudionike da ispune evaluacijske listiće. Evaluaciju je moguće provesti i kroz organiziranje fokus grupa u okviru kojih voditelj od svakog sudionika traži povratnu informaciju o održanoj radionici (što mu se sviđelo, što nije, što je novo naučio, što bi volio još dodatno saznati i sl.

Trajanje: 15 minuta

Potrebni materijali/oprema: kartice s imenima, flomasteri, bojice, evaluacijski listići konop za mrežu, plahte ili ručnici, gumena lopta lakša, flipchart, hamer papiri, post it papirići, tablet.

RADIONICA 5. - „ ZAPETLJANI U MREŽI?“

SREDIŠNJA AKTIVNOST 1. „ŠTO SMO DO SADA NAUČILI?“

Cilj ove aktivnosti je upoznati ih sa pojmovima koje smatramo važnima za prepoznavanje rizika na Internetu i ponoviti sve naučeno tijekom Ljetne škole. Održat ćemo kratku PowerPoint prezentaciju i dati primjer za svako ponašanje. Nakon toga, članovi grupe će dobiti listiće s primjerima te će u dvije grupe pokušati prepoznati oblike e-nasilja. Na kraju ćemo zajedno prokomentirati rješenja. Voditelji radionice će sa svim sudionicima raspraviti o situacijama.

Trajanje: 30 minuta

AKTIVNOST ZA PAUZU

VELIKO FINALE: Odlučujuća igra za pobjednika dana od već ranije formiranih ekipa. Kredom će se nacrtati na igralištu koncentrične kružnice i svako polje će biti drugačije bodovano. Djeca će odabrati vlastiti kamen (s plaže) koji će ukasiti, obojiti, ispisati flomestarima te će im poslužiti za jedno bacanje svakog člana skupine. Svaki kamen koji padne na polje koje se boduje se zbraja s ostalim bacanjima članova. Ukupan broj bodova određuje pobjednika. Potrebni materijali: krede, kamen, boje, kistovi

Trajanje: 30 minuta

SREDIŠNJA AKTIVNOST 2. „FORUM TEATAR“

Ivana i Dora su najbolje prijateljice još od vrtića. Učenice su sedmog razreda osnovne škole. Trenutno sjede na igralištu i razgovaraju o Dorinom dečku Matiji. Ivana se često druži s njima, ali Dori je to u posljednje vrijeme počelo smetati.

Jedan dan, Eva je rekla Dori da joj se čini da su Ivana i Matija zajedno bili u parku, a ona o tome nije ništa znala. Bila je jako ljuta i odlučila se osvetiti Ivani. Pronašla je slike sa prošlogodišnjeg ljetovanja i odlučila ih javno objaviti na Facebooku putem lažnog profila.

Sljedeći dan u školi, učenici su počeli zadirkivati Ivanu. Ivana je bila sigurna da se radi o Dori jer nitko osim nje nije imao te slike i izvrijeđala ju je. Sve to čula je razrednica koja je smatrala da je to bezazlena svađa i da ne može puno toga napraviti s obzirom na to da se ne razumije u Facebook.

Učenici će intervenirati i preuzimati uloge onih likova u teatru za koje misle da bi trebali drugačije reagirati i na taj način pokušati riješiti situaciju. Putem ove aktivnosti, cilj nam je potaknuti učenike na davanje prijedloga u vezi rješavanja situacija e-nasilja kao i poticati traženje pomoći i podrške u istim ili sličnim situacijama.

Trajanje: 50 minuta

ZAVRŠNA AKTIVNOST

Voditelj/ica provodi evaluaciju kroz organiziranje fokus grupa u okviru kojih voditelj od svakog sudionika traži povratnu informaciju o svim održanim radionicama (što mu se svidjelo, što nije, što je novo naučio).

Trajanje: 20 minuta

Potrebni materijali/oprema: kartice s imenima, flomasteri, bojice, krede, kamen, boje, kistovi

POJMOVI ZA RADIONICU

CYBERBULLYNG - nasilje preko Interneta, opći je pojam za svaku komunikacijsku aktivnost cyber tehnologijom koja se može smatrati štetnom kako za pojedinca tako i za opće dobro. Tim oblikom nasilja među vršnjacima obuhvaćene su situacije kada je dijete ili tinejdžer izložen napadu drugog djeteta, tinejdžera ili grupe djece, putem interneta ili mobilnog telefona.

Neki primjeri cyberbullyinga su: širenje neugodnih informacija (istinitih ili lažnih), otvaranje grupe mržnje, nedopušteno objavljivanje nećijih fotografija ili videa, otvaranje lažnih profila, širenje uvredljivih komentara, krađa lozinke, namjerno isključivanje osobe iz grupe, uhođenje i uznemiravanje na internetu, kreiranje uvredljivih sadržaja na internetu o vršnjacima (priče, slike)

PHISHING - prijevara putem elektroničke pošte odnosno elektroničke poruke. Pošiljatelj navodi žrtvu da otkrije osobne informacije njihovim upisivanjem na lažnoj internetskoj stranici čija je poveznica dana u poruci, pri čemu su adresa i sadržaj te lažne stranice vrlo slični adresi i sadržaju neke autentične stranice.

GROOMING - odnosi se na situacije kada odrasla osoba uznemirava djecu putem SMS poruka, telefona ili Interneta. Tada se odrasla osoba predstavlja kao dijete, ulazi u komunikaciju s njima i pokušava stvoriti osjećaj povjerenja kako bi razmjenili fotografije ili informacije seksualne prirode. Može tražiti dijete da mu pošalje svoju sliku, da mu opiše svoje tijelo, da mu otkrije svoje ljubavne tajne, ali i da se nađu u stvarnom životu.

IZNUĐIVANJE - Situacije u kojima osoba prisiljava dijete ili mladu osobu da djeluje ili misli na određen način kroz primjenu sile, prijetnji, ili zastrašivanja putem Interneta.

TROLLING - proizvodnja provokativnih postova s ciljem stvaranja sukoba i uništavanja konstruktivne rasprave.

IZLOŽENOST NEPRIMJERENOM SADRŽAJU NA INTERNETU - različiti nasilni i/ili pornografski sadržaji u video formatu ili slici koji potiču mržnju ili su uvredljivi i ugrožavajući za nekoga.

IZLOŽENOST PORNOGRAFSKIM SADRŽAJIMA NA INTERNETU - različiti oblici prikazivanja osoba, a osobito mlađih osoba od 18 godina bez odjeće ili u seksualiziranom ponašanju.

PRIMJERI KOJE ĆE ČLANOVI GRUPE RJEŠAVATI U MALIM GRUPAMA:

- ✓ Ivana ima 13 godina te je objavila sliku na instagram. Drugi vršnjaci joj objavljuju uvredljive komentare koji se tiču njezinog fizičkog izgleda. (Cyberbullying)
- ✓ Nikolina ima 15 godina, dobila je u e-mailu link koji vodi na stranicu sličnu Facebook stranici te upute da se prijavi putem svojih osobnih podataka. (Phishing)
- ✓ Marija ima 15 godina i dopisuje se s osobom koja se predstavlja kao dečko njenog uzrasta, a zapravo je puno stariji. Vrlo je pažljiv i brižan prema njoj i Marija ima osjećaj da ju razumije i da mu može sve reći. S obzirom da su stvorili odnos povjerenja, Marija mu je poslala svoje slike u donjem rublju. (Grooming)
- ✓ Jelena ima 14 godina i dopisuje se s osobom koja se predstavlja kao dečko njenog uzrasta. Vrlo je pažljiv i brižan prema njoj i Jelena ima osjećaj da mu se može povjeriti. S obzirom na to da mu vjeruje, Jelena mu je poslala svoje slike u donjem rublju. Nakon što mu je poslala slike, tražio ju je da uplati novac, a ako to ne učini, rekao je da će objaviti njene slike na Internetu i reći njenim roditeljima za njih. (Iznuđivanje)
- ✓ Marko je napisao provokativan i podrugljiv komentar na raspravu o gay pride-u. Njegov komentar je pokrenuo različite reakcije. (Trolling)
- ✓ Dario je povučen i prijatelj je samo s jednim dečkom koji ide s njim u razred, no ni s ostalima nije u lošim odnosima. Nekoliko djevojaka iz razreda ga je prvo počelo zadirivati, a nakon toga su nagovorile ostale učenike da ga isključe iz svih zajedničkih grupa na Facebooku, Whatsappu, Viberu i drugim aplikacijama i društvenim mrežama. (Cyberbullying)
- ✓ Prijateljica je Andrei poslala link za blog cure koja radi izazov o izgladnjivanju. Tamo pišu savjeti kako varati s kilažom pred roditeljima, praviti se da jedeš i kako se ne udebljati. (Izloženost neprimjerenom sadržaju na Internetu)
- ✓ Josip je igrao video igrice na internetu te mu je izbacilo reklamu s golim ženama. (Izloženost pornografskom sadržaju)

EDUKATIVNI MATERIJALI ZA NASTAVNIKE I STRUČNE SURADNIKE

PRIJETNJE I PRILIKE NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

U moderno vrijeme sve češće gledamo realni svijet kroz prozor društvenih mreža i modernih tehnologija općenito te primjeri poput Facebooka nam govore kako održavamo iluzorne kontakte s „prijateljima“ i „rodbinom“ a da se zapravo u živo nismo vidjeli duži period vremena, a možda i nikad.

Svi trebamo biti svjesni da živimo u doba screenagera, djece i mladih koji su izloženi ekranima. Dok su naši roditelji nekad ekrane imali na nekoliko metara udaljenosti u obliku televizora, a mi na već manjoj udaljenosti u obliku računala, sada djeca i mladi imaju ekrane praktički u rukama na manje od 30 cm. S obzirom na navedeno ne čudi kako su tijekom korištenja tih modernih tehnologija izloženi brojnim rizicima, odnosno „digitalnoj džungli“.

Znate li kako izgleda Vaš **digitalni otisak**? Digitalni otisak vašeg djeteta? Važno je napomenuti kako informacije koje su jednom objavljene na internetu nikada nije moguće ukloniti i sve ono što radimo na internetu, objavljujemo na internetu, pretražujemo na internetu kreira naš „identitet“ u virtualnom okruženju i ostavlja naš digitalni otisak. Iz navedenog razloga je iznimno važno podsjetiti roditelje, skrbnike, no i druge odrasle osobe koje rade s djecom da budu pažljivi u objavi podataka i fotografija djece jer time, htjeli ili ne, kreiraju i njihov digitalni otisak prije nego oni imaju mogućnost odlučiti žele li da ta informacija o njima bude dostupna na internetu i za nekoliko godina.

U posljednje vrijeme jedan fenomen je posebno zaokupio pažnju stručnjaka, a poznat je pod nazivom „**sharenting**”. Budući da su roditelji jako ponosni na svoju djecu onda ih cijelom svijetu žele pokazati na načine koji su prije bili isključivo sadržaj privatnih foto albuma. U svojoj (posve prirodnoj) opčinjenosti svojim potomcima roditelji često zaboravljaju na drugu stranu medalje – a to je zaštita dječje sigurnosti i privatnosti. „Sharenting” podrazumijeva pretjerano objavljivanje i dijeljenje fotografija i podataka o djeci od strane njihovih roditelja ili članova obitelji. Navedeni fenomen može imati ozbiljne posljedice po dijete i mladu osobu jer osim što narušava njegovu privatnost i uključuje dijeljenje fotografija i informacija bez njihovog pristanka, isto tako predstavlja plodno tlo za određena kaznena djela poput krađe identiteta, distribuciju dječje pornografije, vrbovanje djece i slično.

Osim ovog fenomena, „**sexting**” je također fenomen kojem je potrebno pokloniti dodatnu pažnju. Navedeni termin podrazumijeva dijeljenje fotografija i video sadržaja na kojima je osoba naga ili na kojoj su vidljivi određeni dijelovi tijela. Opasnosti kojima su mladi izloženi prilikom dijeljenja takvog sadržaja uključuju mogućnost vršnjačkog nasilja, emocionalne posljedice te druge pravne posljedice (distribucija dječje pornografije, zlorporaba osobnih podataka i slično.) Upravo iz navedenog razloga s djecom i mladima je potrebno razgovarati o ovom fenomenu, o rizicima i posljedicama takvih postupaka i načinima na koje se mogu zaštititi. Nerijetko se djeca i mladi upuštaju u takva ponašanja jer imaju potrebu biti prihvaćeni od svojih vršnjaka ili djevojke/dečka, voljeni, poštovani ili jednostavno „cool” kao neki njihovi vršnjaci, a pritome ne razmišljajući o posljedicama i opasnostima.

Sve veći broj mladih osoba izloženo je i „**sextortion-u**”. Odnosi se na oblik seksualnog iskorištavanja i prinuđivanja seksualnih usluga od žrtve. Najčešći oblik je ucjena i prijetnja privatnim fotografijama i/ili informacijama. Najčešći izvor tih sredstava ucjene su društveni mediji i dijeljenje privatnih informacija i fotografija u online dopisivanjima. Najčešće su žrtve mlade osobe, muškog spola u dobi od 18 do 30 godina koje putem društvenih mreža, foruma, chat soba, videoigrica uspostavljaju komunikaciju s nepoznatom osobom i pristaju dijeliti svoje fotografije ili videosadržaje seksualne prirode. Nakon toga se navedeni sadržaji koriste kako bi ih se ucjenilo i ostvarila financijska korist pod prijetnjom da će navedeni sadržaji biti podijeljeni putem društvenih mreža, youtube kanala i drugih platformi putem kojih se mogu distribuirati.

Osim navedenih potrebno je spomenuti i brojna druga rizična ponašanja djece i mladih na internetu poput razgovora s nepoznatim osobama, dijeljenja osobnih podataka i informacija poznatim i nepoznatim osobama, uvrštavanje nepoznatih osoba na listu prijatelja, posjećivanje pornografskih sadržaja, zlouporaba intime, uznemiravanje i prijetnja. Osim što navedena rizična ponašanja mogu povećati rizik da dijete ili mlada osoba bude žrtva elektroničkog nasilja, isto tako mogu izložiti dijete ili mladoj osobi tome da postane žrtva **internet predatora**. Naime, Od nešto više od 1 milijun aktivnih korisnika Facebook-a u Hrvatskoj 276.200 tisuća je u dobi od 13 do 17 godina što je 25.000 više nego što prema statističkim podacima o broju djece te dobi u Hrvatskoj. Navedeno nameće sljedeće pitanje „čiji su to profili?“. Neki od navedenih profila mogu biti lažni profili ili stari profili iza kojih stvarno stoje dijete ili mlada osoba, no neki mogu biti lažni profili kojima se koriste internet predatori. U zadnje 4 godine u Hrvatskoj je zabilježeno 275 slučajeva iskorištavanja djece zbog dječje pornografije što je 19,15% od ukupno 1436 spolnih delikata nad djecom. Na internetu je aktivno oko 100 000 stranica s pedofilskim sadržajem. U svijetu otkriveno preko 2 miliona pedofila, a godišnja zarada na sadržajima koji uključuju dječju pornografiju je oko 3 milijarde dolara. Važno je razlikovati dvije vrste predatora: 1. oni koji to rade radi zadovoljena svojih seksualnih sklonosti te 2. oni koji to rade radi ostvarivanje zarada. Djevojčice su pet puta češće žrtve nego dječaci. Većinom su „predatori“ muškarci. Rijetko koriste silu, već nagovaranje i potkupljivanje. Odrasli „predatori“ upoznaju djecu na različite načine. Tako primjerice pronalaze njihove osobne podatke u njihovim korisničkim profilima na najrazličitijim aplikacijama za razmjenjivanje poruka. „Predatori“ znaju tražiti od djece, koju upoznaju na društvenim internet stranicama ili stranicama s on-line igrama, da ih dodaju na svoju listu prijatelja, kako bi tada mogli imati pristup većem broju djece. Nakon upoznavanja djece na javno dostupnim internet servisima, „predatori“ potiču djecu da druženje nastave kroz sredstva komunikacije koja pružaju veću privatnost: slanjem SMS-a ili telefonskim razgovorima, odnosno, korištenjem aplikacija za izravnu razmjenu elektronske pošte. Tijekom nekoliko mjeseci „predatori“ rade na uspostavi odnosa i povjerenja s djetetom, a tek nakon što uspostave odnos zahtjevaju od njih određenu fotografiju, videozapis ili susret u živo, a nerijetko pri tome koriste fotografije i videozapise druge djece.

Upravo zbog svih navedenih opasnosti kojima su djeca i mladi izloženi prilikom korištenja modernih tehnologija, potrebno je redovito educirati djecu, mlade i sve odrasle osobe o mogućnostima i rizicima modernih tehnologija.

IDENTIFICIRANJE POTENCIJALNIH RIZIČNIH SKUPINA DJECE U VIRTUALNOJ KOMUNIKACIJI

U ovom djelu priručnika cilj nam je predstaviti ukratko najvažnije rezultate istraživanja koja su provedena u proteklih 5 godina, a vezano uz iskustva djece i mladih u online okruženju. Navedeni rezultati važni su za kreiranje daljnjih preventivnih, ali i tretmanskih programa i aktivnosti te su važni za direktan rad s djecom i mladima.

„Iskustva djece i mladih na internetu“, 2015.

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Osijeku u suradnji s Centrom za nestalu i zlostavljaju djeću

Cilj istraživanja je razumjeti prirodu korištenja informacijsko - komunikacijskih tehnologija djece i mladeži u svim županijama Republike Hrvatske, njihove korelate kao i rizike korištenja informacijsko - komunikacijskih tehnologija.

Istraživanje je provedeno na nacionalnoj razini u 83 osnovnih i srednjih škola iz 22 grada u Republici Hrvatskoj.

Sudjelovalo 7038 učenika četvrtih, šestih i osmih razreda osnovne škole te učenici drugih i četvrtih razreda srednje škole.

- Djeca i mladi u prosjeku imaju oko 5 uređaja u domu koji imaju pristup internetu
- 67,5% navodi da im je internet stalno dostupan
- Radnim danima na internetu provode u prosjeku oko 5 sati, iako je dominantna vrijednost 2 sata; vikendom u prosjeku 6 sati, dominantna vrijednost 3 sata
- 72,7% djece i mladih pristupa internetu preko mobitela - stariji učenici; 48,4% mlađi učenici
- U slučaju da je netko od njihovih vršnjaka uznemiren preko interneta reagirali bi na sljedeći način: 49,1% bi tješilo žrtvu, 33,4% bi pokušalo zaustaviti nasilnika, a 23,6% bi reklo nekome drugome za nasilje
- Ukupno 30,2% sudionika igra igrice ponekad, 19,4% svaki dan. 56,3% provede 1-2 sata igrajući online igrice. 2,4% igra online igrice više od 10 sati dnevno
- 74,3% ima dopuštenje roditelja za korištenjem interneta kada god to žele. 77% poštuje roditeljska pravila u vezi korištenja interneta, a roditelji kontroliraju korištenje interneta kod 22,7% sudionika
- 69,7% roditelji ne znaju niti jednu lozinku od djeteta, 14,6% navodi da njihovi roditelji znaju sve njihove lozinke
- 54% učenika razgovaralo je s roditeljima o sadržajima koje je prikladno objavljivati na internetu

„Nacionalno komparativno istraživanje o medijskim navikama djece i njihovih roditelja te sigurnosti djece na internetu“, 2017.

Koordinator ovog istraživanja je Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK), glavni partneri Agencija za elektroničke medije i Hrvatski Telekom, a ostali partneri su: OŠ Većeslava Holjevca (Grad Zagreb), Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti HAKOM, Centar za nestalu i zlostavljanu djecu/Centar za sigurniji internet (CSI).

Fokus istraživanja na prednostima i rizicima korištenja interneta, utvrđivanju intenziteta korištenja interneta ovisno o uzrastu i socioekonomskim obilježjima djece te stjecanju uvida u ulogu roditelja, učitelja i okoline u zaštiti i edukaciji djece na internetu

Obuhvatilo 1.017 djece u dobi od 9 do 17 godina i onog roditelja koji ima više uvida u prakse djeteta na internetu

- Djeca internetu najčešće pristupaju preko pametnih telefona i računala/laptopa/notebook-a
- Gotovo polovica djece u dobi od 9 do 11 godina, 2/3 djece u dobi od 12 do 14 godina te ¾ djece u dobi od 15 do 17 godina uvijek kada žele ili trebaju mogu pristupiti internetu
- Svako četvrto dijete u dobi od 9 do 14 godina te svako treće dijete u dobi od 15 do 17 godina je u potpunosti ili uglavnom zabrinuto za svoju privatnost na internetu
- Svako peto dijete u dobi od 9 do 17 godina u potpunosti ili uglavnom ne zna promijeniti postavke privatnosti, npr. na društvenim mrežama
- Svako deseto dijete u dobi od 15 do 17 godina prihvaća sve zahtjeve za prijateljstvom drugih ljudi na društvenim mrežama. istovremeno, gotovo svako četvrto dijete te dobi svakoga tjedna traži na internetu nove prijatelje ili kontakte
- Gotovo svako treće dijete u dobi od 9 do 17 godina je u posljednjih godinu dana komuniciralo na internetu s osobama koje nisu upoznali uživo. To je činilo svako deseto dijete u dobi od 9 do 11 godina, svako četvrto dijete u dobi od 12 do 14 godina te gotovo 1/2 djece u dobi od 15 do 17 godina
- Više od 1/10 djece u dobi od 9 do 17 godina se u posljednjih godinu dana susrelo uživo s osobom koju su upoznali na internetu. To je napravilo svako četvrto dijete u dobi od 15 do 17 godina i svako deseto dijete u dobi od 12 do 14 godina
- Kada ih je zadnji put na internetu nešto uznemirilo ili im zasmetalo, više od pola djece u dobi od 9 do 17 godina je zatvorilo aplikaciju, svako treće dijete je blokiralo osobu kako ih ona više ne bi mogla kontaktirati, svako četvrto dijete ignoriralo je problem, a svako peto dijete promijenilo je postavke privatnosti

- U proteklih godinu dana više od pola djece u dobi od 9 do 17 godina primilo je povređujuću ili neprimjerenu poruku. Pritom je takvu poruku primilo više od 1/3 djece u dobi od 9 do 11 godina, gotovo 1/2 djece u dobi od 12 do 14 godina te gotovo 3/4 djece u dobi od 15 do 17 godina. Djeca koja su tijekom tjedna i preko vikenda više vremena provodila na internetu, češće su dobivala takve poruke
- Više od 1/10 djece u dobi od 9 do 17 godina bilo je zastrašivano na internetu u posljednjih godinu dana
- Gotovo 2/3 djece u dobi od 9 do 17 godina na internetu je u proteklih godinu dana vidjelo seksualne fotografije ili film gole osobe, a da im nije bila namjera vidjeti ih. S tim se susrelo 3/4 djece u dobi od 9 do 11 godina, više od 2/3 djece u dobi od 12 do 14 godina te gotovo 2/3 djece u dobi od 15 do 17 godina
- U proteklih godinu dana nešto više od četvrtine djece bilo je izloženo seksualnom sadržaju. Gotovo polovina djece bila je povremeno izložena seksualnim sadržajima putem televizije, filma, časopisu ili knjige. Na internetu trećina učestalih izlaganja seksualnim fotografijama dogodila se putem mobitela, računala, tableta ili drugog online uređaja, zatim putem pop-ups prozora na internetu te gotovo četvrtina izlaganja na platformama za dijeljenje fotografija. Dječaci su gotovo dva puta češće vidjeli seksualne fotografije od djevojčica. Dječaci i starija djeca češće govore o izlaganjima seksualnim fotografijama na pornografskim stranicama. Tako je 12% mladih od 15 do 17 godina i 3% djece od 12 do 14 godina barem jednom tjedno vidjelo fotografije na pornografskim stranicama
- Više od trećine djece u dobi od 9 do 17 godina je u proteklih godinu dana vidjelo fotografije ili video koji pokazuje seksualne radnje ili ljude u spolnom odnosu, a da im to nije bila namjera, dok je gotovo petina njih vidjela isti sadržaj s namjerom
- Trećina djece koja su bila izložena seksualnim fotografijama na nasilan način na internetu a da im je to bila namjera osjećali su se pomalo krivima, te niti jedno dijete nije pokušalo potražiti pomoć odrasle osobe niti je pokušalo prijaviti problem putem interneta
- Svako 12 dijete u dobi od 9 do 17 godina je u proteklih godinu dana primilo poruku sa seksualnim sadržajem (poruka može uključivati riječi, slike ili video). Poruke češće primaju starija djeca. Tri četvrtine djece koja su primila seksualne poruke dobila ih je putem društvenih mreža, gotovo polovina kao poruku poslanu na mobitel, a trećina putem pop-ups prozora i medijskih platformi (YouTube, Instagram, Flickr...)
- Više od četvrtine djece u dobi od 9 do 17 godina je u proteklih godinu dana vidjela internetske stranice ili rasprave koje uključuju poruke i govor mržnje usmjeren prema određenim grupama ljudi
- Gotovo četvrtina djece u dobi od 9 do 17 godina je u proteklih godinu dana vidjela internetske stranice ili rasprave o samoozljeđivanju ili načinima fizičkog ozljeđivanja, stranice koje uključuju krvave i nasilne sadržaje i slike, kao i one stranice koje govore o načinima kako biti vrlo mršav
- 13% djece je u proteklih godinu dana vidjelo internetske stranice ili rasprave koje govore o počinjenju samoubojstva

KORISNI ALATI I USLUGE

www.csi.hr

Helpline i Hotline

Helpline

Obraćite nam se s povjerenjem na besplatan i anonimni telefonski broj za djecu i roditelje.

0800 606 606

Godje možete svakim radnim danom od 08-20 sati dobiti

- pomoć i podršku u slučaju nasilja preko Interneta
- savjet kako se zaštititi na Internetu i kako sigurno koristiti Internet
- savjet što napraviti i kako se nositi s neprijatnim sadržajem ili kontaktom na Internetu

Powered by

Nadimak

Poruka

Pišite ili opisu problema - reci nam što te zanima ili muži a mi ćemo ti pomoći savjetom.

Pošalji

Hotline prijava

Anonimno

Ime

Prezime

Email

Organizacija

Tip sadržaja

Opis problematike

Medij/izvor

Via

Lokacija (stranica ili URL do sadržaja koji se prijavljuje)

Opis

Pošalji

Korisne web stranice:

www.medijskapismenost.hr
www.djecamedija.org
www.unicef.org/online-safety

udruga.hrabritelefon.hr
www.petznet.hr/igre
www.youtube.com/watch?v=4iXRuBACuu0

SMJERNICE O POSTUPANJU U SLUČAJEVIMA ELEKTRONIČKOG NASILJA

SMJERNICE O POSTUPANJU U SLUČAJEVIMA ELEKTRONIČKOG NASILJA ZA DJELATNIKE U OBRAZOVNOM SUSTAVU

	KORACI POSTUPANJA	ROK
NASTAVNICI	1. Ako se utvrdi sumnja na elektroničko nasilje, zajedno sa stručnim suradnicima škole obaviti zasebne razgovore s djetetom – žrtvom elektroničkog nasilja, s djetetom – počiniteljem elektroničkog nasilja te s djecom – svjedocima ili promatračima elektroničkog nasilja.	Odmah po saznanju
	2. Pozvati roditelje djece uključene u elektroničko nasilje na individualne i grupne razgovore.	U najkraćem mogućem roku
	3. Održati sastanak sa stručnim suradnicima u školi i raspraviti o rješenju i daljnjem postupanju. Donijeti odluku o izricanju pedagoških mjera u skladu sa Statutom škole.	U najkraćem mogućem roku
	4. Održati zajednički sastanak s djetetom – počiniteljem elektroničkog nasilja, roditeljem i stručnim djelatnicima škole s ciljem definiranja individualnog plana postupanja prema djetetu.	U najkraćem mogućem roku
STRUČNI SURADNICI U OBRAZOVNIM USTANOVAMA	1. Zajedno s nastavnim osobljem škole obaviti razgovor s djetetom – žrtvom elektroničkog nasilja.	Odmah po saznanju
	2. Zajedno s nastavnim osobljem škole obaviti razgovor s djetetom – počiniteljem elektroničkog nasilja.	Odmah po saznanju
	3. Zajedno s nastavnim osobljem škole obaviti razgovor s djecom – svjedocima ili promatračima elektroničkog nasilja.	Odmah po saznanju
	4. Održati zajednički sastanak s djetetom – počiniteljem elektroničkog nasilja, roditeljem i stručnim djelatnicima škole s ciljem definiranja individualnog plana postupanja prema djetetu. Održati zajednički sastanak s djetetom, roditeljem i nastavnim osobljem škole s ciljem definiranja individualnog plana postupanja prema djetetu, informiranja o potrebi poduzimanja mjera u skladu sa Statutom škole, zakonom i drugim propisanim pravilima.	U najkraćem mogućem roku

5. Održati sastanak s nastavnim osobljem škole i raspraviti o rješenju i daljnjem postupanju. Donijeti odluku o izricanju pedagoških mjera u skladu sa Statutom škole, zakonom i drugim propisanim pravilima te obavijestiti nadležne institucije.	Odmah po saznanju
6. Prijava nasilja policiji.	Odmah po saznanju
7. Prijava nasilja nadležnom centru za socijalnu skrb.	Odmah po saznanju
8. Utvrditi uzroke/povod nasilnog ponašanja i djelovati na slabljenje rizičnih i jačanje zaštitnih čimbenika.	U najkraćem mogućem roku
9. Osiguravanje potrebne psihosocijalne pomoći i podrške djeci uključenoj u elektroničko nasilje ili unutar škole ili pružanjem informacija o dostupnim organizacijama i institucijama koje navedeno pružaju.	U najkraćem mogućem roku
10. Osigurati potrebnu pomoć i podršku roditeljima u razvoju roditeljskih kompetencija ili unutar škole ili pružanjem informacija o dostupnim organizacijama i institucijama koje navedeno pružaju.	U najkraćem mogućem roku
11. Osigurati redovitu međuresornu suradnju usmjerenu na reduciranje rizičnih i jačanje zaštitnih čimbenika pozitivnog i prosocijalnog ponašanja u užem i širem školskom okruženju.	Kontinuirano
12. O svakoj zaprimljenoj prijavi, odnosno obavijesti o nasilju među djecom i mladima voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka, te evidentirati i bilježiti svako postupanje.	Kontinuirano
13. Praćenje osiguravanja pomoći i podrške djeci žrtvama i počiniteljima nasilja.	Kontinuirano

SMJERNICE O POSTUPANJU U SLUČAJU ELEKTRONIČKOG NASILJA ZA STRUČNE RADNIKE U SUSTAVU SOCIJALNE SKRBI

	KORACI POSTUPANJA	ROK
STRUČNI RADNICI CENTARA ZA SOCIJALNU SKRB	1. Pozvati roditelje ili zakonske zastupnike djeteta koje je počinilo nasilje i na primjeren način obaviti razgovor radi stjecanja uvida u obiteljske i druge prilike djeteta, a tijekom razgovora nastojati doznati je li dijete bilo izvrgnuto bilo kojem obliku nasilja ili zanemarivanja u svojoj obitelji ili izvan nje.	U najkraćem mogućem roku
	2. Ispitati slučaj te pribaviti podatke o svim okolnostima, naročito o obliku, intenzitetu, težini i vremenskom trajanju nasilja, kao i sve podatke o obiteljskim i drugim prilikama djeteta koje je počinitelj nasilja.	Odmah po saznanju
	3. Obavijestiti policiju u slučaju sumnje na kazneno djelo ili prekršaj.	U najkraćem mogućem roku
	4. Prikupiti relevantne podatke od predškolske ustanove ili škole koju dijete pohađa, doktora medicine (pedijatra ili opće/ obiteljske medicine), te drugih službi i stručnjaka.	Po potrebi
	5. Prikupiti sve relevantne podatke o članovima obitelji i obiteljskoj situaciji te procijeniti ugroženost/sigurnost djeteta na temelju čega će donijeti timski zaključak o poduzimanju/ predlaganju odgovarajuće mjere za zaštitu djeteta.	Po potrebi
	6. Predložiti poduzimanje mjera kazneno-pravne zaštite djeteta temeljem dostupnih i utvrđenih podataka i informacija.	Po potrebi
	7. Upoznati roditelje, zakonske zastupnike djeteta počinitelja nasilja s neprihvatljivošću i štetnošću takvog ponašanja i izvijestiti ih o nadležnostima centra za socijalnu skrb za zaštitu prava i interesa djeteta.	Po potrebi
	8. Preporučiti i obvezati roditelje, odnosno zakonske zastupnike djeteta počinitelja nasilja na uključivanje u savjetovanje ili stručnu pomoć pri centru za socijalnu skrb ili pri drugoj odgovarajućoj ustanovi, odnosno njihovim službama i u slučaju potrebe obvezati ih na uključivanje djeteta u primjerene oblike psihosocijalne pomoći, te ih nadzirati u izvršavanju zadane obveze.	Po potrebi
	9. O svakoj zaprimljenoj prijavi, odnosno obavijesti o nasilju među djecom i mladima voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka, te evidentirati i bilježiti svako postupanje centra za socijalnu skrb.	Kontinuirano

STRUČNI RADNICI PRUŽATELJA USLUGA (domova, centara za pružanje usluga u zajednici i dr.)	1. Poduzeti neodložnu intervenciju za zaštitu djeteta.	Odmah po saznanju
	2. Provesti razgovor sa sudionicima elektroničkog nasilja, a ako je to moguće i s njihovim roditeljima.	Odmah po saznanju
	3. Obavijestiti nadležni centar za socijalnu skrb i policiju.	U najkraćem mogućem roku.
	4. Pružiti/uključiti dijete-žrtvu i počinitelja u odgovarajući tretman psihosocijalne podrške. Pratiti osiguravanje pomoći i podrške djeci žrtvama i počiniteljima nasilja.	U najkraćem mogućem roku
	5. Osigurati, ako je to moguće, potrebnu pomoć i podršku roditeljima u razvoju roditeljskih kompetencija ili unutar škole ili pružanjem informacija o dostupnim organizacijama i institucijama koje navedeno pružaju.	Po potrebi
	6. Osigurati redovitu međuresornu suradnju usmjerenu na reduciranje rizičnih i jačanje zaštitnih čimbenika.	Kontinuirano
	7. O svakoj zaprimljenoj prijavi, odnosno obavijesti o nasilju među djecom i mladima voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka, te evidentirati i bilježiti svako postupanje.	Kontinuirano

SMJERNICE ZA POSTUPANJE U SLUČAJU ELEKTRONIČKOG NASILJA ZA RODITELJE

	KORACI POSTUPANJA	ROK
POSTUPANJE RODITELJA	<ol style="list-style-type: none"> 1. U slučaju saznanja o postojanju elektroničkog nasilja poduzeti sve potrebne mjere da se nasilje prekine, a dijete zaštititi (npr. prijava neprimjerenog sadržaja, pohrana dokaza i drugo). 2. Odazvati se na individualni i grupni razgovor s nastavnim i stručnim osobljem škole/ustanove socijalne skrbi ili druge institucije/organizacije u okviru koje postoji sumnja da je njihovo dijete žrtva ili počinitelj elektroničkog nasilja. 3. Sudjelovati u individualnim i grupnim razgovorima s djetetom, nastavnim i stručnim osobljem te razgovorima u koje su uključeni i drugi roditelji. 4. Sudjelovati u izradi individualnog plana postupanja u slučaju elektroničkog nasilja. 5. Pružiti djetetu potrebnu pomoć i podršku, poticati ga na izražavanje mišljenja, poticati ga na preuzimanje odgovornosti za svoje postupke, poticati nenasilno rješavanje sukoba. 6. Podržati uključivanje djeteta u individualni i grupni tretmanski rad. 7. Prema potrebi i procjeni stručnjaka osigurati stručnu pomoć i podršku djetetu izvan škole ili ustanove socijalne skrbi. 8. Uspostaviti aktivnu i redovitu suradnju sa stručnim djelatnicima odgojno - obrazovnih ustanova, ustanova socijalne skrbi i zdravstvenih ustanova, u provođenju tretmana koji je u najboljem interesu djeteta. 9. Vlastito uključivanje u individualni i grupni rad s ciljem unaprjeđenja svojih roditeljskih kompetencija, dobivanja potrebne podrške i pomoći djetetu i stjecanja boljeg uvida u djetetove potrebe i način funkcioniranja. 	U rokovima poziva ili dogovora termina s nadležnim službama

PREPORUKE

ŠTO DJECA MOGU NAPRAVITI?

- Nikad ne dijeliti svoje osobne informacije na internetu
- Nikad ne dijeliti svoju lozinku s drugim osobama, osim roditelja
- Ne objavljujivati na internetu ništa što ne želimo da vide naši prijatelji ili poznanici
- Pažljivo birati prijatelje na društvenim mrežama
- Ne uključivati se u grupe, stranice ili aktivnosti za koje nemaju dovoljno informaciju o sadržaju koji se tamo objavljuje i svrsi istih
- Prije slanja poruke drugoj osobi svaki put razmislite kako bi se vi osjećali da istu takvu poruku primite od nekog drugog
- Razgovarati s roditeljima o navikama prilikom korištenja interneta, prednostima i nedostacima modernih tehnologija
- Razgovarati s roditeljima ili drugim osobama od povjerenja vezano uz načine zaštite prilikom korištenja interneta
- Obavijestiti roditelje ili druge odrasle osobe od povjerenja ukoliko primiti neprimjerenu poruku ili sadržaj
- Obavijestiti roditelje ili druge odrasle osobe od povjerenja ako vidite da je netko drugi žrtva vršnjačkog nasilja putem internet
- Susret s osobom koju si upoznalo/la putem Interneta, mobitela ili na drugi online način može bit opasan. Ako se osoba lažno predstavila postoji opasnost od iskorištavanja ili zlostavljanja. Važno je tražit dopuštenje i prisutnost roditelja ukoliko se odlučiš na susret. Ako ta osoba ustraje da dođeš bez pratnje, nemoj ići na takav sastanak.
- Nemoj pisat poruke ili slat slike zbog kojih bi se sramio/la kada bi to pročitali ili vidjeli tvoji roditelji, prijatelji/ce i/ili druge bliske osobe. Sve što pošalješ zlonamjerna osoba može iskoristt za ucjenu ili prijetnju da će to objavit online. Promisli prije slanja svojih intmnih slika jer iako je ona u tom trenutku možda privatna, zlonamjerna osoba ju može javno objavit. Isto tako pazi na sadržaj poruka koji šalješ drugim osobama.
- Nemoj pristajati na dijeljenje i slanje vlastitih intimnih slika ili videa u zamjenu za bonove za mobitele, novce ili druge usluge.
- Iako je teško zadržat primljeni sadržaj na mobitelu, proflu ili drugoj aplikaciji, pokušaj ga ne obrisat. Policija će pomoću th sadržaja lakše pronaći nasilnika/cu koji t prijet i zlostavlja te
- Nikad ne otvaraj e-mailove koje ti pošalje netko koga ne poznaješ ili netko za koga veæ znaš da je zlostavljač.

ZAPAMTITE: Pravila koja poštujete u svakodnevnom životu vrijede i na internetu!

ŠTO ODRASLI MOGU NAPRAVITI?

- Uspostaviti kvalitetan odnos pun povjerenja sa svojim djetetom
- Komunicirati s djetetom o njegovim svakodnevnim aktivnostima, iskustvima, ponašanju u svakodnevnom i virtualnom svijetu
- Razgovarati s djetetom o modernim tehnologijama, prednostima i rizicima i načinima zaštite
- Razgovarati s djetetom o njegovim navikama prilikom korištenja modernih tehnologija
- Razgovarati s djetetom o internet stranicama, igricama i aplikacijama koje koristi i važnosti istih za njega
- Razgovarajte s djetetom o tome koliko je važno promisliti prije slanja poruke i potaknite ih da se zapitaju kako bi se oni osjećali da dobiju takvu poruku
- Postavite jasna pravila kojima je zabranjeno dijeljenje tuđih osobnih informacija, fotografija, videozapisa
- Postavite pravilo prema kojem nije dopušteno slati fotografije ili videozapise drugih ljudi bez njihova dopuštenja, kao ni slati sadržaje koji mogu uvrijediti druge ljude
- Uputite dijete na mjere zaštite i sigurnost. Objasnite im da je prvo i osnovno pravilo zaštite ne odavati nepoznatim osobama putem Interneta ili mobitela osobne podatke, ime i prezime, OIB, naziv škole, adresu.
- Upozorite djecu da ne primaju darove, bonove za mobitele i slično od nepoznatih osoba. Upozorite ih da ne obavljaju protuusluge za tu osobu u vidu slanja svojih nagih slika, davanja brojeva telefona i sličnih osobnih podataka.
- Iako je često teško i prva reakcija je ukloniti uznemiravajuće sadržaje i slike, pokušajte sve primljene sadržaje, poruke i slično sačuvati kao dokaz. Policija će pomoću tih dokaza lakše pronaći zlostavljače.
- Ograničite korištenje računala na jedan ili dva sata dnevno (dobro je uvesti jasna pravila, primjerice nema računala prije škole, prije spavanja, za vrijeme obroka ili prije nego što je napravljena zadaća).
- Stavite računalo u dnevni boravak, ne u dječju sobu. Tako možete nadgledati djecu dok su na internetu i vidjeti koje stranice posjećuju.
- Potičite korištenje računala kao oruđa za učenje i druženje, a ne isključivo za zabavu (npr. igrice).
- Vaša djeca mogu znati više od vas o tehnologiji, ali vi znate više o životu. Dopušteno vam je postaviti pravila i tražiti njihovo poštovanje. Vi ste još uvijek roditelj!

KOME SE OBRATITI ZA POMOĆ:

- Roditeljima i drugim članovima obitelji
- Stručnim suradnicima u školi ili drugim institucijama
- Drugim odraslim osobama od povjerenja

Uvijek se možete obratiti i nama: #recinama

Besplatna i anonimna telefonska linija za djecu i roditelje 0800 606 606 je dostupna svakim radnim danom od 08 do 20 sati putem koje možete dobiti:

- pomoć i podršku u slučaju nasilja preko Interneta
- savjet kako se zaštititi na Internetu i kako sigurno koristiti Internet
- savjet što napraviti i kako se nositi s neprimjerenim sadržajem ili kontaktom na Internetu

Dostupni smo i putem stranice www.csi.hr te putem profila Centra za sigurniji internet na društvenim mrežama.

PROVJERNA LISTA ZA ODGOJNO - OBRAZOVNE USTANOVE I USTANOVE SOCIJALNE SKRBI

	U potpunosti primijenivo u našoj organizaciji/instituciji	Djelomično primijenivo u našoj organizaciji/instituciji	Nije primijenivo u našoj organizaciji/instituciji	Institucija/organizacija to može implementirati samostalno	Potrebna podrška u implementaciji
Djelatnici institucije/organizacije u mogućnosti su prepoznati i definirati elektroničko nasilje.					
Institucija/ organizacija ima izrađene Pravilnike/Protokole/Smjernice o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima u kojima je jasno definirano elektroničko nasilje, primjeri ponašanja koja spadaju pod elektroničkog nasilje te posljedice elektroničkog nasilja.					
Institucija/ organizacija ima izrađene Pravilnike/Protokole/Smjernice o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima u kojima je jasno definirano postupanje u slučaju elektroničkog nasilja te je isti izvješten na vidno i svima dostupno mjesto.					
Institucija/ organizacija jednom godišnje revidira izrađene Pravilnike/ Protokole/Smjernice o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima u kojima je jasno definirano postupanje u slučaju elektroničkog nasilja.					
Pravilnik/Protokol/Smjernice jasno definira proceduru prijavljivanja elektroničkog nasilja nadležnim institucijama.					
Djelatnici institucije/organizacije upoznati su s procedurama o postupanju u slučaju elektroničkog nasilja.					

Institucija/organizacija osigurava da su svi novi zaposlenici prije početka rada s korisnicima upoznati s procedurama o postupanju u slučaju elektroničkog nasilja.					
Institucija/organizacija osigurava da su sva djeca upoznata sa procedurama o postupanju u slučaju elektroničkog nasilja na satu razrednika.					
Institucija/organizacija osigurava da su svi roditelji upoznati s procedurama o postupanju u slučaju elektroničkog nasilja na prvom roditeljskom sastanku.					
Institucija/organizacija ima definirana jasna pravila ponašanja u online okruženju koja su dostupna svima, a s kojima su upoznati djelatnici i korisnici.					
Institucija/organizacija sustavno održava, prati i nadzire upotrebu informatičke opreme.					
Institucija/organizacija promiče sigurno i odgovorno korištenje informatičke opreme, a za zloupotrebu ima propisane sankcije.					
Institucija/organizacija minimalno jednom godišnje organizira formalno sociopedagoško i psihološko obrazovanje, a vezano uz prepoznavanje i postupanje u slučaju elektroničkog nasilja.					
Institucija/organizacija minimalno jednom godišnje organizira edukativne aktivnosti namijenjene djelatnicima, a koje se odnose na sigurno korištenje interneta od strane djelatnika i korisnika.					
Institucija/organizacija osigurava da barem jedan djelatnik ima završenu dodatnu edukaciju za provođenje metoda medijacije u rješavanju vršnjačkih sukoba.					
Institucija/organizacija ima ugrađen sadržaj vezan uz elektroničko nasilje u nastavni ili odgojno – obrazovni program (npr. Kroz predmete poput psihologije, informatike..)					

Institucija/organizacija organizira edukativne aktivnosti za djecu i mlade kroz koje ih uči o sigurnom korištenju interneta.					
Institucija/organizacija organizira edukativne aktivnosti za djecu i mlade kroz koje ih uči o zaštiti osobnih podataka.					
Institucija/organizacija organizira edukativne aktivnosti za djecu i mlade kroz koje ih uči o prepoznavanju elektroničkog nasilja.					
Institucija/organizacija organizira edukativne aktivnosti za djecu i mlade kroz koje ih uči o posljedicama elektroničkog nasilja.					
Institucija/organizacija organizira edukativne aktivnosti za djecu i mlade kroz koje ih uči o postupanju u slučaju elektroničkog nasilja.					
Institucija/organizacija organizira edukativne aktivnosti za roditelje kroz koje ih uči o prepoznavanju i postupanju u slučaju elektroničkog nasilja.					
Institucija/organizacija imaju razrađene „mehanizme“ za prijavu elektroničkog nasilja od strane djelatnika te se djelatnike potiče i oznažuje u prijavljivanju.					
Institucija/organizacija imaju razrađene „mehanizme“ za prijavu elektroničkog nasilja od strane korisnika (učenika, roditelja..) te ih se potiče i oznažuje u prijavljivanju.					
Institucija/organizacija ima razrađene „mehanizme“ utvrđivanja uzroka nasilnog ponašanja djeteta i djelovanja na slabljenje rizičnih i jačanje zaštitnih čimbenika.					
Institucija/organizacija ima uspostavljenu uspješnu suradnju s nadležnim Centrom/ima za socijalnu skrb.					
Institucija/organizacija ima uspostavljenu uspješnu suradnju s osnovnim školama koje pohađaju naši korisnici.					

Institucija/organizacija ima uspostavljenu uspješnu suradnju sa srednjim školama koje pohađaju naši korisnici.					
Institucija/organizacija ima uspostavljenu uspješnu suradnju s nadležnom Policijskom postajom.					
Institucija/organizacija ima uspostavljenu uspješnu suradnju sa liječnicima školske medicine i zdravstvenim ustanovama koje djeluju na tom području.					
Institucija/organizacija ima uspostavljenu uspješnu suradnju s organizacijama civilnog društva koje se bave preventivnim i tretmanskim radom u slučaju elektroničkog nasilja.					
Institucija/organizacija uključuje korisnike (djecu, mlade, roditelje) u planiranje, kreiranje i provedbu programa prevencije elektroničkog nasilja.					

ADRESAR USTANOVA, ORGANIZACIJA I SPECIJALIZIRANIH TELEFONSKIH USLUGA

NAZIV	ADRESA	TELEFON	E-MAIL
Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku	Trg Nevenke Topalušić 1, 10 000 Zagreb	01/555-7111	ministarstvo@mdomsp.hr
Ministarstvo znanosti i obrazovanja	Donje Svetice 38, 10 000 Zagreb	01/ 4569-000	pisarnica@mzo.hr
Ministarstvo unutarnjih poslova	Vukovarska 33, 10 000 Zagreb	01/ 6122-111	pitanja@mup.hr
Ured pravobraniteljice za djecu	Teslina 10, 10 000 Zagreb	01/ 4929-669	info@dijete.hr
	Šetalište Petra Preradovića 7/I, 31 000 Osijek	031/213-098	
	Braće Kaliterna 10, 21 000 Split	021/488-462	
	Trpimirova 3, 51 000 Rijeka	051/311-121	
Centar za nestalu i zlostavljanu djecu	J.J.Strossmayera 1/I, 31 000 Osijek	031/272-953	info@cnzd.org
Hrabri telefon	Đorđićeva 26, 10 000 Zagreb	01/ 3793-000	info@hrabritelefon.hr
Centar za pružanje usluga u zajednici Savjetovalište Luka Ritz	Ulica kneza Ljudevita Posavskog 48, 10 000 Zagreb	01/ 647-0050	info@centar-lukaritz.hr
Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba	Đorđićeva 26, 10 000 Zagreb	01/ 3457-518	info@poliklinika-djeca.hr
Centar za djecu, mlade i obitelj „Modus“	Kneza Mislava 11, 10 000 Zagreb	01/ 4621-554	modus@dpp.hr
Udruga Igra	Sveti Duh 55, 10 000 Zagreb	01/ 3704-537	udruga.igra@udrugaigra.hr
Psihološki centar TESA	Trg bana Josipa Jelačića 1/III, 10 000 Zagreb	01/ 4828-888	psiho.pomoc@tesa.hr

LITERATURA

1. Azinović Vukelić, I.; Borovac, K., Gorše, K., Rajhvan Bulat, L.; Sušac, N. I Vejmelka, L. (2018). „Budi izvor“. Stručni priručnik za voditelje grupnih radionica za djecu i mlade. Centar za pružanje usluga u zajednici Izvor Selce, Selce.
2. Babić Čikeš, A., Milić, M., Šincek, D., Tomašić Humer, J. (2015). Priručnik za voditelje programa prevencije nasilja putem interneta. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Osijek.
3. Bilić, V.; Buljan Flander, G.; Hrpka, H. (2012.) Nasilje nad djecom i među djecom. Jastrebarsko: Naklada Slap
4. Buljan Flander, G.; Durman Marijanović, Z.; Ćorić Špoljar, R. 2007. Pojava nasilja među djecom s obzirom na spol, dob i prihvaćenost/odbačenost u školi. Društvena istraživanja, časopis za opća društvena pitanja, 16 (1-2 /87-88/), 157 - 174.
5. Ciboci, L. (2014.) Grupe mržnje na društvenim mrežama- novi oblici nasilja među djecom i mladima, 13-26. U: M. Majdak, L. Vejmelka, K. Radat, A. Vuga (ur.) Zbornik radova konferencije - Nasilje na internetu među i nad djecom i mladima. Zagreb: Društvo za socijalnu podršku.
6. Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D. (2018). Sigurnost djece na internetu i elektroničko nasilje. Nastavni materijali za osnovne škole za učenike od 5.do 8.razreda. Agencija za elektroničke medije i UNICEF, Zagreb.
7. Ciboci, L. (2015.) Od medijskoj opismenjavanja do odgovornog roditeljstva, 46-54. U: N. Marković (ur.) Komunikacija odgaja - odgoj komunicira. Emocionalna i medijska pismenost. Zagreb: Pragma
8. Ipsos Puls (2014). Izvještaj: NOT - Nasilje ostavlja tragove - zvoni za nenasilje - Iskustva i stavovi stručnih suradnika, nastavnika i učenika vezana uz vršnjačko nasilje. Dostupno na: https://www.cms.hr/system/article_document/doc/39/Izvjestaj_Ipsos_Puls_kvalitativa.pdf
9. Kazneni zakon, Narodne novine, br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017
10. Konvencija o pravima djeteta, dostupno na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
11. Mihaljević, K., Tukara Komljenović, J. #REAGIRAJ. Elektroničko seksualno nasilje nad i među djecom i mladima. Ženska soba - Centar za seksualna prava, Zagreb.
12. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (2008). Program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima / Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
13. Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine, Narodne novine, br. 98/2009
14. Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine, dostupno na: [https://vlada.gov.hr/UserDocImages//ZPPI/Strategije%20-%20OGP/socijalna%20politika//NACIONALNA%20STRATEGIJA%20ZA%20PRAVA%20DJECE%20U%20RHZA%20RAZDOBLJE%20OD%202014.%20DO%202020.%20GODINE\[1\].pdf](https://vlada.gov.hr/UserDocImages//ZPPI/Strategije%20-%20OGP/socijalna%20politika//NACIONALNA%20STRATEGIJA%20ZA%20PRAVA%20DJECE%20U%20RHZA%20RAZDOBLJE%20OD%202014.%20DO%202020.%20GODINE[1].pdf)
15. Nacionalni program za mlade za razdoblje od 2014. do 2017. godine, dostupno na: <https://mdomsp.gov.hr/UserDocImages/MLADI/nacionalni-program-za-mlade-za-razdoblje-od-2014-do-2017-godine.doc>
16. Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/2015

17. Olweus, D. (1998.), *Nasilje među djecom u školi*. Zagreb: Školska knjiga.
18. Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba (2014). *Istraživanje o iskustvima i ponašanjima djece na Internetu i na društvenoj mreži Facebook*. Dostupno na: <https://www.poliklinika-djeca.hr/istrazivanja/istrazivanje-o-iskustvima-i-ponasanjima-djece-na-internetu-i-na-drustvenoj-mrezi-facebook-2/>
19. Povelja Vijeća Europe o obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava usvojena u sklopu Preporuke CM/Rec (2010.) 7 Odbora ministara, dostupno na: <http://www.azoo.hr/images/razno/povelja.pdf>
20. Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera, Narodne novine, br. 94/2015, 3/2017
21. Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima, Narodne novine, br. 132/2013
22. Pravobraniteljica za djecu (2018). *Izješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2017. godinu*. Dostupno na: <http://dijete.hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobraniteljica-za-djecu/#>
23. Pregrad, J. (2010). *Priručnik: program prevencije vršnjačkog zlostavljanja: za sigurno i poticajno okruženje u školama*. Zagreb: Ured UNICEF za Hrvatsku.
24. Pregrad, J., Tomić Latinac, M., Mikulić, M., & Šeparović, N. (2011). *Iskustva i stavovi djece, roditelja i učitelja prema elektroničkim medijima*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
25. Prekršajni zakon, Narodne novine, br. 107/2007, 39/2013, 157/2013, 110/2015, 70/2017
26. Profaca, B., Puhovski, S., & Luca Mrđen, J. (2006). *Neke karakteristike pasivnih i provokativnih žrtava nasilja među djecom u školi*. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 15(3 (83)), 575-590.
27. Rajhvajn Bulat, L., & Ajduković, M. (2012). *Obiteljske i psihosocijalne odrednice vršnjačkoga nasilja među mladima*. Psihologijske teme, 21(1), 167-194.
28. Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2016.-2021.), dostupno na: https://mdomsp.gov.hr/UserDocslimages/Vijesti2018/StrategijaVE-za-prava-djece-2016-2021_prijevod_HR.pdf
29. Šostar, Z. (2003). *Nasilje među djecom*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba.
30. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 05/2014
31. Zakon o elektroničkim medijima, Narodne novine, br. 153/2009, 84/2011, 94/2013, 136/2013
32. Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje, Narodne novine, br. 133/2012
33. Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 121/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017
34. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Narodne novine, br. 87/2008, 86/2009, 92/2010, 105/2010, 90/2011, 5/2012, 16/2012, 86/2012, 126/2012, 94/2013, 152/2014, 07/2017
35. Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine, br. 157/2013, 152/2014, 99/2015, 52/2016, 16/2017, 130/2017
36. Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima, Narodne novine, br. 117/2003, 71/2006, 43/2009, 34/2011
37. Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine, br. 84/2011, 143/2012, 148/2013, 56/2015